

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Literární příběh pro děti v kontextu současné doby

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Eva Svobodová

Vypracovala:

Zuzana Kupcová

České Budějovice 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 21. 3. 2013

Zuzana Kupcová

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Evě Svobodové za podporu a důvěru, které mi poskytovala při zpracování bakalářské práce. Její rady a připomínky mi byly cennou nápomocí.

Děkuji rovněž své rodině za trpělivost a svým dětem za jejich účast na této práci. Podíleli se na primárním výběru knih, které jsme pak společně četly.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá příběhem jako takovým, jeho významem v životě předškolního dítěte a také vztahem rodičů a pedagogů k literárním textům. Teoretická část definuje problémy dnešních dětí a podává výpověď o současném stavu dětské literatury. Praktická část přináší poznatky z rodin a praxe v mateřských školách. Cílem práce je nabídnout rodičům a pedagogům příběhy ze současné literatury, které děti obohatí a zaujmou.

Klíčová slova: literatura pro děti, problémy dětí, příběh

ABSTRACT

This thesis deals with the Story itself, its significance in the lives of preschool children and the relation of parents and teachers to literary texts. The theoretical part defines the problems of nowadays children and gives information about the current state of children's literature. The practical part presents the findings from their families and practice in kindergartens. The aim is to provide parents and educators stories from the current literature that enrich and interest children.

Keywords: children's literature, children's issues, story

MOTTO:

„Dětství umí dát, smysl našim snům
ten kdo své dětství chrání, si staví ze snů dům
kdo věří pohádkám, ten patří k vítězům ...“

Václav Kopta

OBSAH

Úvod	8
Teoretická část	
1. Děti a literatura	9
1.1. Rodiče v roli zprostředkovatele	9
1.2. Současná dětská literatura	10
1.2.1. Adaptace a úpravy pohádkových látek	11
1.2.2. Hra a hravost jako kompoziční princip	12
1.2.3. Návodná „užitečná“ kniha	13
1.2.4. Obrázková kniha	14
1.2.5. Posun v autorské pohádce	15
2. Problémy současných dětí podle Z. Heluse	16
2.1. Medializované dětství	16
2.2. Konzumní dětství	17
2.3. Plánované dětství	17
2.4. Emocionálně přetížené dětství	18
3. Příběh v životě předškolního dítěte	19
3.1. Specifika dítěte předškolního věku	19
3.2. Význam příběhu pro předškolní dítě	21
3.3. Návaznost na RVP	22
Praktická část	
4. Metodika	23
4.1. Cíl výzkumu	23
4.2. Metody výzkumného šetření.....	24
4.3. Předpoklady a cíle výzkumného šetření	25
4.4. Výzkumný vzorek	25
5. Výsledky výzkumu	26
5.1. Vyhodnocení dotazníku	26
5.2. Doporučené knihy	31
5.3. Vyhodnocení rozhovorů	45
5.3.1. Rozhovory s rodiči	45

5.3.2. Rozhovory s dětmi	47
6. Diskuse	48
Závěr	51
Seznam dětských knih	52
Použitá literatura	56
Seznam příloh.....	58

Úvod

K napsání bakalářské práce jsem se rozhodla na základě mých rozporupných pocitů. Z médií, ale i z úst fundovaných odborníků stále častěji slýchám, že děti nečtou, sledují nepřiměřeně často televizi, hrají na počítači, nebo sledují filmy plné násilí a skeče. Moje osobní zkušenost je jiná. V mojí rodině se čte, vypráví, příběhy jsou našim denním společníkem. Sledujeme samozřejmě i filmovou produkci, ale vzhledem k tomu, že nemáme televizi, si pořady cíleně vybíráme. Moje děti, dnes ve věku 8, 10 a 11 let žijí, přes všechny obavy mých vrstevníků, plnohodnotný život. Jejich kamarádi je nehodnotí podle značky mobilního telefonu či dosaženého kola ve virtuální hře na počítači, ale proto jací jsou. A jaké jsou tedy moje děti, které vyrostly na příbězích v podobě vyprávěné, knižní, audiovizuální či filmové? Stejně jako ostatní, ale bohatší. Bohatší o všechna ta přátelství, radost a naději, kterou dětem, ale i nám dospělým příběhy mohou přinášet.

Před dvěma roky jsem nastoupila do mateřské školy jako učitelka. K mé radosti jsem došla k poznání, že příběhy se zde vypráví, poslouchají a čtou. Je třeba podotknout, že zpravidla jsou to pouze osvědčené tituly, které provázejí život dnešních dětí, stejně tak jako kdysi nás – pohádky Boženy Němcové, Karla Jaromíra Erbena, Karla Čapka, pohádkové vyprávění Václava Čtvrťky, Eduarda Petišky, Mileny Lukešové, Františka Nepila, Ondřeje Sekory a dalších. Nasnadě je zajisté otázka: Proč? Vždyť ročně je vydáno přibližně tisíc tři sta titulů dětských knih. Začala jsem cíleně pátrat. S potěšením mohu konstatovat, že úspěšně. V městské knihovně, na pultech knihkupectví a prostřednictvím internetu jsem objevila vedle velmi barevných a reklamou podpořených knih i takové, které jsou velice čtivé, nápadité, dovedou zaujmout. Mají však jednu zápornou stránku. Přestože velmi často figurují v nominacích Zlaté stuh, či ceny SUK, veřejnost je nezná.

Má práce si klade za cíl zmapovat nabídku dětské literatury v rozmezí let 2000 – 2012 a upozornit na zajímavé tituly současných autorů, které dle mého názoru mohou oslovit dnešní děti předškolního věku.

V teoretické části jsem se zaměřila na definování problémů, které sužují populaci současných dětí. S pomocí odborné literatury je osvětlena současná literární tvorba pro děti a mládež. Nepostradatelnou součástí mého zájmu je příběh, jeho význam v životě dítěte a využití v předškolním vzdělávání v souladu s RVP PV.

V praktické části byl proveden kombinovaný výzkum, který se prostřednictvím pozorování, rozhovorů a dotazníku snaží objasnit, jaké příběhy dnes předkládáme dětem, v jaké formě, v neposlední řadě, zda dokážou děti oslovit příběhy současných autorů dětské literatury.

Teoretická část

1. Děti a literatura

Žijeme v době, kdy přívál informací může v dítěti vyvolat zmatek. Významný podíl na této skutečnosti má televize, neboť umožňuje i dítěti v předškolním věku dozvídat se informace z různých oborů, které není ještě schopné zvládnout. Dětská kniha by naopak měla přispívat k hierarchii informací a tím i k pořádku ve škále hodnot a hodnotících měřítek. (Petiška 1984, s. 62 – 63).

Dušan Karpatský vymezuje dětskou literaturu jako součást umělecké literatury, která je určena čtenářům ve věku od 3 do 15 let. Jejím smyslem je probouzet v dětech aktivní vztah k jazyku, vést je nenásilně a zajímavě k novým poznatkům, k chápání významu slov, podněcovat fantazii dětí i rozvíjet jejich schopnosti rozlišovací a usuzovací, vštěpovat jim smysl pro hodnoty estetické a mravní. Pro předškolní věk (3 – 6 let) jsou učena leporela, omalovánky, jednoduché příběhy ze života, povídky o zvířatech, říkadla a hádanky (Karpatský 2001, s. 113).

1.1. Rodiče v roli zprostředkovatele

„Bez ohledu na to, kolik máš práce, ta nejdůležitější věc, kterou můžeš učinit pro budoucnost svého dítěte, je kromě projevů lásky a objímání také každodenní hlasité předčítání a radikální omezení televize.“

Jim Trelease, "The Read-Aloud Handbook" (Učebnice předčítání)

Rodičovské předčítání je označováno za jeden z pilířů emočního, morálního a myšlenkového vývoje dítěte. Při tomto přirozeném kontaktu s dítětem se prohlubují vzájemné vazby, roste důvěra v rodiče, dítě se cítí v bezpečí, důležité a milované. Mimo to se rozšiřuje jeho slovní zásoba, myšlenkové obzory a dítě postupně získává pozitivní závislost na knize.

Ve vztahu dítěte a literárního příběhu hraje tedy dospělý člověk zásadní roli zprostředkovatele, kterému připadá nelehký úkol – vybrat vhodnou knihu. Určujícím kritériem při volbě knihy by měla být v první řadě snaha o podporu zdravého psychického a morálního sebevědomí dítěte, spojeného se schopností racionálně myslet a navazovat kvalitní a trvalé vztahy s lidmi. Nezanedbatelnou složkou je rovněž celkové zvyšování kulturní úrovně dětí a rozšiřování jejich znalostí.

Vhodné knihy pro děti:

- jsou na ně zaměřeny a jsou pro ně zajímavé;
- pojednávají o něčem, co je pro jejich zdravý rozvoj podstatné nebo díky čemu se naučí něco důležitého pro život;
- jsou napsány či přeloženy vytříbeným mateřským jazykem;
- učí je racionálně myslet;
- poskytují jim znalosti, případně smysluplnou zábavu;
- rozvíjejí jejich dobrý vkus a smysl pro humor;
- šíří úctu k jiným dětem, lidem a ostatním živým bytostem, zvířatům, přírodě, zemi, uznávaným společenským normám a zákonům;
- jsou přiměřené jejich věku a citlivosti, nesmějí v nich vzbuzovat strach a neklid;
- obsahují pozitivní morální odkaz a propagují vzorce správných postojů a chování;
- rozvíjejí jejich estetické vnímání;
- formují jejich optimistický postoj k životu, sebedůvěru a kladný přístup ke světu;
- neutvrzují v nich negativní stereotypy chování související s pohlavím;
- nevzbuzují v nich sklony k zápornému společenskému chování a předsudky.

(www.celeceskoctedetem.cz).

1.2. Současná dětská literatura

Lze s úlevou konstatovat, že česká literatura pro děti a mládež se úspěšně vyhnula krizovým scénářům, které jí literární kritika v 90. letech věštila. Pokles nakladatelského i autorského zájmu o českou literaturu se ukázal jako dočasný a příliv brakové literární produkce nedokázal z čtenářského povědomí vytlačit hodnoty domácí tvorby.

Pro děti dnes píší autoři, kteří se již v minulosti úspěšně prosazovali v literatuře pro dospělé. Tato skutečnost vysvětluje ambice a potenciál současné dětské literatury – oslovit vedle dětí i dospělé čtenáře. (Šubrtová 2011, s. 11 – 13)

V minulosti měla literatura určená dětem jasně vymezené hranice. Ty určovaly její žánrovou a hodnotovou vrstevnatost a čtenářské kategorie. Dnes se tyto hranice začínají rozvolňovat v důsledku zrychleného společenského vývoje. Luisa Nováková v této souvislosti upozorňuje na posun v tradičním pohádkovém souboji dobra a zla k aktuální alegorii či filozofické mnohovrstevnatosti a významové nejednoznačnosti. (Nováková 2009, s. 172)

Mezi rodiči a pedagogy panuje názor, že tituly současné literatury jsou kvalitativně nesrovnatelné s knihami např. Václava Čtvrťka. Je třeba si ale uvědomit, že se snažíme porovnávat nesouměřitelné a to s ohledem na kulturně politická specifika 60. – 80. let a vlastní vývoj v jednotlivých žánrech, jak konstatuje kritik a editor Petr Matoušek v anketě Radima Kopáče a Jana Nejedlého. A dodává: *„Čtvrťkovy časy do značné míry akcentovaly pohádkovou idylku, zatímco dnešní děti docení spíš návod, jak zvládnout neidylický svět z masa a kostí.“* V téže anketě vyjadřuje publicistka Radka Myslivečková své přesvědčení, že dětská literatura by neměla mít dané úkoly a určeno čemu se věnovat, která témata jsou vhodnější. Přičemž dodává: *„Samozřejmě je dobré, a nejen pro dětského čtenáře, i přitažlivé, když se má s čím ztotožnit, někdy je to téma, někdy realita hrdinů, někdy pocit - atmosféra příběhu.“* (www.czlit.cz)

Nespokojenost s většinou dětské literatury vyjadřuje ve své knize Za tajemstvím pohádek Bruno Bettelheim. Vytýká dětským knihám: *„jejich mělkost, že smyslu z nich lze načerpat jen pramálo.“* Autor rovněž vyjadřuje své přesvědčení, že dítě dokáže obohatit a uspokojit pouze lidová pohádka, která vypovídá o vnitřních problémech lidských bytostí a správných řešení jejich nesnází. Pohádka, dle Bettelheima, dává dítěti příležitost, aby porozumělo samo sobě a dokázalo si vytvořit řád ve svém životě. (Bettelheim 2000, s. 7 – 10)

1.2.1. Adaptace a úpravy pohádkových látek

Pohádku definuje Dušan Karpatský jako prozaický žánr lidové slovesnosti s poutavým dějem, v němž dobrý, statečný a obětavý hrdina překonává nástrahy a

nebezpeční, aby splnil obtížný a záslužný úkol, a to s pomocí nadpřirozených bytostí nebo kouzelných předmětů. (Karpatský 2001, s. 425)

Karel Čapek, upozorňuje, že pohádka jako taková není původně literatura, a vynález písma a knihtisku nás připravuje o část její podstaty. Čapek uvádí: „*Skutečná pohádka, pohádka ve své pravé funkci, je povídání v kruhu posluchačů. Rodí se z potřeby vypravovat a rozkoše naslouchat.*“ (Čapek 1931, In: Marsyas čili na okraji literatury)

V mateřské škole máme možnost obnovit původní „rozkoš z naslouchání“, jak nás k tomu vybízí Vladimíra Gebhartová, a pohádky vyprávět. Stačí si jen vybrat předlohu. A to není vždy jednoduché. Pohádka patří k žánru, který slibuje tržní úspěšnost, a proto nelze spoléhat na původní jména sběratelů. Jejich dílo bývá často prezentováno v jiných textových a hodnotových souvislostech, zato v libivé a zjednodušené podobě. (Šubrtová 2011, s. 13)

Záruku kvality, při výběhu pohádkového textu, pro mne představují soubory Milady Motlové. Autorka se ve svých knihách snaží zpřístupnit tradiční folklórní útvary a texty novým generacím, přičemž podstatu jejího zájmu tvoří především lidové pohádky, a to jak ty nejznámější, tak méně známé či pozapomenuté syžety. Nejrozsáhlejším souborem adaptací je *Český špalíček, pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*, který obsahuje nejen syžety ryze české, ale i pohádky víceméně zdomácnělé (O Šípkové Růžence, Kocour v botách). V ediční poznámce této knihy autorka uvádí: „*Kromě pohádek jsem do textů nezasahovala /.../. V tradiční podobě jsem ponechala i řadu pohádek. Stylistickou úpravou prošly některé z kouzelných pohádek, důvodem byly logické vztahy motivů a reálií, někde i zmírnění krutosti. Větší pozornost jsem také soustředila na dialogy a kouzelné formule.*“ (Motlová 2006, s. 321)

1.2.2. Hra a hravost jako kompoziční princip

Za ústřední kompoziční princip v současné dětské literatuře pro děti a mládež označuje Milena Šubrtová hru a hravost: „Řada pohádkových textů hru přímo tematizuje jako východisko či pointu ideovětematického plánu.“ Přičemž se nejedná pouze o hru na vnitrotextové úrovni. Jde o další prohlubování a rozšiřování díla v kontextových vazbách a nezřídka v aktivitách mimoliterárních. Knížka se tak může stát do jisté míry sama o sobě herním objektem (alternativní průchod textem

s přeskokováním pasáží, výtvarné zpracování, typografické úpravy, CD s písněmi doplňující text). (Šubrtová 2011, s. 31)

Hra v podobě reálné či fantazijní má významné postavení v knihách Olgy Černé. Příběhy vycházejí z každodenních situací, které dětský hrdina prostřednictvím hry ovlivňuje a přetváří dle svých představ. Autorka vyzívá své hrdiny i dětského čtenáře k aktivitě, účinnému léku proti nudě, smutku a samotě. (Šubrtová 2011, s. 271)

Příběhy Olgy Černé mě oslovují svou nápaditostí, srozumitelností a schopností vcítit se do pocitů dítěte. Troufám si tvrdit, že splňují to, co od příběhů očekával Bruno Bettelheim: *„Má-li příběh doopravdy upoutat pozornost dítěte, musí je bavit a vzbuzovat v něm zvědavost. Má-li mu však obohatit život, musí v něm podněcovat představivost, pomáhat mu rozvíjet rozumové schopnosti a vyjasňovat jeho pocity: být v souladu s jeho úzkostmi a tužbami: brát vážně jeho těžkosti a zároveň nabídnout dítěti řešení problémů, které dítě nejvíc matou. Musí se zkrátka vztahovat ke všem stránkám jeho osobnosti zároveň – a to tak, aby dětské trampoty nejenom nesnižoval, ale naopak doceňoval jejich závažnost a v dítěti současně podporovat sebedůvěru a důvěru v budoucnost ...“* (Bettelheim 2000)

1.2.3. Návodná „užitečná“ literatura

Rozvíjející tendencí současné dětské literatury je poskytnout dětem jasné instrukce k řešení problémových situací běžného života či k dosažení výchovného nebo poznávacího cíle. Propojením estetických a formativních aspektů se autoři snaží dětského čtenáře aktivizovat a navodit emoční prožitek, v souladu s etickým poselstvím. (Šubrtová 2011, s. 57 – 59)

Návodná literatura je stěžejní pro knihy Ivony Březinové (Neotesánek, Lentilka pro dědu Edu), Daniely Krolupperové (Draka je lepší pozdravit, Zákeřné keře) či Martiny Drijverové (Zlobilky, Nezbedníci).

Ivona Březinová je autorka, která dokáže zachytit dětskou mentalitu a laskavě nahlížet na dítě a jeho problémy. Literatuře pro děti a mládež se věnuje od první poloviny 90. let 20. století, přičemž již od prvních děl jsou v jejích dílech zřejmé poznávací a výchovné cíle. Na přílišnou přímočarost, se kterou je v příbězích vyjádřeno výchovné poselství a určitá kompoziční nevyváženost, poukazuje Milena Šubrtová,

přičemž dodává: „*Před didaktizující banálností pohádkové příběhy zachraňuje autorčina schopnost věrně zachytit dětskou mentalitu a reflektovat čtenářské potřeby a kompetence dětí.*“ (Šubrtová 2011, s 285)

Březinová se ve svých knížkách nebojí ani náročných témat (různé formy závislosti, fyzický a sociální handicap). Jejím velkým přínosem je skutečnost, že k daným tématům přistupuje zodpovědně, bez laického zjednodušování. Milena Šubrtová upřesňuje: „*Nezřídka se inspiroje i zaštiťuje názory odborníků, s nimiž své texty konzultuje.*“ (Šubrtová 2011, s 279)

Příkladem je problematika Alzheimerovy choroby, kterou vysvětluje dětem v knize Lentilka pro dědu Edu. Ivona Březinová v rozhovoru s Marií Těthalovou na otázku zda mají být dětské knížky „pouhým“ pohlazením pro duši, odpovídá: „*My dospělí máme někdy tendenci děti podceňovat. Říkáme si „to nepochopí, to je pro ně moc náročné, moc složité, nebo smutné a stresující“. Ale děti naopak dokážou spoustu věcí vycítit i mezi řádky. Není nutné vždy uhrabávat cestičku a horečně z ní odklízet všechny nástrahy světa. Důležitější je ukázat, že ta cesta někde vede a že za dosažení cíle se musí bojovat, i když to někdy bolí.*“ Přičemž podotýká, že není jednoduché takové příběhy psát. Přiznává i pochybnosti, které sběr materiálu právě pro knihu Lentilka pro dědu Edu, určenou předškolním dětem, provázely. (Informatorium 3-8 č. 4/2012)

Snaha autorky zobrazovat svět v harmonických vztazích a v jasně čitelném etickém řádu, jsou důvodem, proč knihy Ivony Březinové mají schopnost zaujmout nejen dětské čtenáře, ale i jejich vychovatele a rodiče. Dokladem toho je i řada ocenění:

Nominace Zlatá stuha: Teta to plete (2004), Lentilka pro dědu Edu (2006)

Suk Cena knihovníků: Lentilka pro dědu Edu (2006)

Suk - Cena učitelů: Teta to plete (2004), Neotesánek (2005)

1.2.4. Obrázková knížka

Bettelheim se domnívá, že obrázkové knihy ochuzují dítě o jeho vlastní nápady a doporučuje spíše knihy bez ilustrací. (Bettelheim 2000, s. 61)

Naproti tomu Petr Horáček, autor dětských knih, který žije v Anglii, vyzdvihuje význam obrázkové knížky nejen v literární rovině, ale poukazuje i na první setkání dítěte s výtvarným uměním. V rozhovoru s Marií Těthalovou konstatuje: „*Nejsou jen*

obrázky a jen text, ale tyhle dvě věci jsou v knížce spolu. Příběh se rozvíjí tím, jak dítě otáčí stránky, spojuje si text s obrázkem.“ (Informatorium, březen 2012, s. 18 – 19)

Obrázková knížka patří k okruhům současné literární tvorby, jež se v posledních letech velmi dynamicky rozvíjí. Vyznačuje se zřetelným příklonem k hravosti, vynalézavosti a užití netradičních výtvarných technik a materiálů. Autoři komunikují s dětmi prostřednictvím zjednodušujících ikon a piktogramů. Milena Šubrtová podotýká: *„Obrací se totiž ke generaci, vyrůstající ve světě zahlceném vizuálním podněty.“* Snaha umělce odlišit se a přesto vyhovět trendu jednoduchosti, univerzálnosti a srozumitelnosti, vede k vytříbení osobitého projevu. (Šubrtová 2011, s. 41)

Koláže Michaely Kukovičové (Kouzelná baterka, Jitka a kytky), výšivky místo kresby Evy Volfové (Kočka z kávové pěny, Z domu a zahrady), loutky z přírodnin a jiné výtvarné formy jsou velmi působivé. Přesto se domnívám, že děti vyrůstající na ilustracích Adolfa Dudka, Walt Disneye či Zdeňka Milera při prvním setkání neosloví.

Důležité místo v obrázkové knížce zaujímá pohádkový příběh. Šubrtová uvádí: *„Tematicky se pohádková obrázková knížka pohybuje v rozpětí od syžetu klasických pohádek, jejich autorských inovací až k poetizujícím obrazům dětského světa a literatury s naučnými aspekty.“* V obrázkové knížce je zpravidla výtvarná a literární složka v rovnováze, přibývá však také titulů, kde se výtvarná část stává dominantní. Mezi autory, původně výtvarné tvůrce, v jejichž knihách se ilustrace stávají vypravěčem příběhu, řadíme Martinu Skalu (Strado a Varius), Pavla Čecha (O zahradě, O Mráčkovi, Dobrodružství pavouka Čendy), Petra Nikla (Pohádky o Rybitince, Lingvistické pohádky) a v neposlední řadě také Petra Horáčka (Husa Líza, Nový domek pro myšku). (Reissener 2011, s. 133)

1.2.5. Posun v autorské pohádce

Typickým jevem v současné literatuře pro děti a mládež je jistá originální autorská kreace. Ta spočívá v personifikačním konkretizování abstrakt, emočních stavů a povahových rysů. Přestože se nejedná o inovativní jev, překvapuje jeho četnost a variabilita. Příkladem za všechny je kniha Modrý Poťouch Miloše Kratochvíla, kde se prostřednictvím Zuzanky a imaginárního profesora seznamujeme s celou řadou

„rozkmotřidel“. Hádáci, Závidky, Urážové, Chamťici, Kliduvzalové, zákeřně napadají děti i dospělé a jsou zodpovědní za jejich chování. (Šubrtová 2011, s. 37)

2. Problémy současných dětí podle Z. Heluse

Zdeněk Helus ve své knize *Dítě v osobnostním pojetí* konstatuje: „*Formulovat obecné znaky charakterizující současné děti a mládež je obtížné.*“ Přesto se o určité zobecnění, vědom si rizika, pokusil.

2.1. Dětství medializované

Helus přiznává médiím celou řadu kladů. Obohacením života počínaje a možnostmi při vzdělávání handicapovaných jedinců konče. Zároveň ale neskryvá ani to, že média krom toho, že ovlivňují zájmy, způsoby chování, hodnotové systémy, názory a postoje dětí, mohou navozovat i závislosti. Dítě přestává být schopné kriticky si vybírat z nabídky, čehož bohužel využívají komerčně orientované stanice. Při častém sledování televize, videa a počítače dochází krom narušené pozornosti, redukci řeči na „*odposlouchané, primitivní dialogové obraty*“ a oslabování způsobilosti vnímat život takový, jaký je ve skutečnosti ke specifickému problému, tzv. karikovanému dětství. Ve snaze se dětem co nejvíce přiblížit, je dětství mnohdy prezentováno, jako něco rozjívěného, přidrzelého a samolibého. Ve chvíli, kdy dítě přijme roli a chová se dle předkládaného vzoru, v domněnku, že dospělí mu rozumí a chápou ho, dochází ke konfliktům. Zdeněk Helus poznamenává: „*Děti tak ztrácejí základní orientaci v sobě samých a vážnosti nároků, které se na ně kladou. Zde tkví jedno z vážných a současně běžných ohrožení dětství: Je opomíjeno, že má a potřebuje mít svou vážnost, hloubku a důstojnost.*“ (Helus 2004, s. 63 – 66)

Jiřina Prekopová vytýká médiím to, že obsahují už hotové, často pokřivené, ošklivé a strach nahánějící představy, jež do značné míry ovlivňují duchovní a duševní svět dítěte. Dále upozorňuje, že schopnost dítěte bránit se vlivu vzoru, tedy i vzoru mediálního, je přímo úměrná jeho věku. (Prekopová 2008, s. 21 – 31)

2.2. Konzumní dětství

Dětství je vystaveno působení trhu a reklamy. Jak zmiňuje Helus, dítě může podléhat působení reklamy a trhu, jestliže mu edukační prostředí neumožnilo vytvořit si rozvinutý žebříček hodnot. (Helus 2004, s. 67) Přičemž jak uvádí Kučerová: *„Hodnotit znamená volit mezi kvalitami, vybírat, dávat přednost a odmítat na základě určitých kritérií, standardů a vzorců.“* (Kučerová 1996, s. 60)

Prekopová připomíná, že malé dítě daleko lehčeji přejímá a napodobuje žebříček hodnot u věcí materiálních než u hodnot duchovních: *„Dítě si cení počítačové hry, protože ho přitahuje obraz a zvuk, ale neumí vycítit, že se rodiče museli něčeho vzdát, aby mu udělali radost“*. Přičemž, jak dále uvádí, dnešní anonymita při získávání peněz (peníze nepřinášíme domů, ale jsou poukazovány na konto, platíme kartou), vedou k tomu, že děti nechápou vztah mezi zbožím a penězi. (Prekopová 2008, s. 41)

„Peníze jsou prostředek, ne cíl, přestože nás média neustále učí, všechno na peníze převádět. Peníze nám nezaručí prožitkovou kvalitu života, pouze určitou volnost při naplňování našich přání,“ zmiňuje psycholog Jan Svoboda v pořadu České televize. Současně poukazuje na výsledky průzkumu „O čem se bavíme doma“, kde peníze figurují na druhém místě. Jestliže dítě v tomto prostředí žije, zákonitě ho to ovlivní. *„Je více než smutné, když čtyř až pětileté dítě už dokáže věci přehazovat na peníze a má dojem, že to co je v životě nejvýznamnější, je vydělávat peníze,“* říká Jan Svoboda a oponuje: *„v životě je důležité žít a prožívat krásno.“*

2.3. Plánované dětství

Z analýzy L. Rabušice (2001) vyplývá, že: *„Dítě se stále častěji stává někým (nebo dokonce něčím), kdo nebo co přináší řadu omezení a nese s sebou značné finanční náklady, aniž je rentabilita takové investice předem zajištěna.“* konstatuje Zdeněk Helus.

Děti se dnes velmi často rodí po pečlivém naplánování jejich narození, vzdělání, kariéry, zájmů ... na první pohled to v nás může vzbuzovat pocit skutečného zájmu o dítě. Ve skutečnosti se ale rodiče věnují přednostně svým vlastním představám o dítěti, aniž by znali a zohlednili skutečné potřeby a možnosti jejich dítěte. Místo k posílení

vztahu dochází k prohlubování krize a vzájemnému odcizení, obzvláště v případech, kdy dítě nenaplní rodičovské plány.

Opakem proplánovaného a opečovávaného dětství je dětství zanedbané. Zde chybí základní jistoty, řád, životní rytmus i představy o tom, co je správné a co nikoliv.

Ze zjištění Rainera Dollase z roku 2001 vyplývá, že rodiče dnes kladou větší důraz na samostatnost dětí než jejich poslušnost. Chce-li jednat dítě po svém, rodiče tuto skutečnost vnímají jako projev samostatnosti a příslib do budoucna, že se o sebe dokáže v budoucnosti samo postarat. S tímto faktem úzce souvisí, jak uvádí Helus, i snaha rodičů, urychlovat vývoj dítěte, aby co nejdříve bylo jako dospělé. (Helus 2004, s. 68 – 72)

Prekopová definuje výchovu jako „*investici bez ohledu na cíl a přínos – lásku bez podmínek*“. Znamená to, respektovat odlišnou cestu dítěte, ale také to, že start na této cestě pojistíme vlastním příkladem. Dnešní tendence vidět v dítěti malého dospělého a sklony přetěžovat dítě s ospravedlněním, že děti respektujeme jako samostatné osobnosti, považuje Prekopová za velké nebezpečí naší doby. (Prekopová 2008, s. 16 – 22)

2.4. Emocionálně přetížené dětství

Emocionální přetíženost Zdeněk Helus definuje: „*Dítě je vystaveno citovým zážitkům, které nedokáže vnitřně zpracovat jako orientující a posilující zkušenost, jako něco smysluplného*.“ Dětské prožívání vystavuje dítě nebezpečí citové přetíženosti v důsledku jeho specifík. Na ty upozornil již Freud. V první řadě označil dětské prožívání za **naivní a infantilní**, vzhledem k nedostatku předchozích skutečností. Poukázal na jeho vnitřní **nekontrolovatelnost a neovladatelnost** a v poslední řadě vysvětlil **pudové a intenzivní prožívání**, jako touhu zakoušet bez zábran slast a radost. Představy o tom, jak dítě prožívá svou bezmocnost a závislost, především na matce v prvních měsících a letech života obohatily neopsychoanalytické koncepce R. Spitze, M. Mahlerové, M. Kleinové a dalších. Stanovily dětské prožívání jako **nealternativní** – bez nadhledu a odstupu, **organistické** – „tělem i duší“, celou bytostí a **fascinované**. Aby se dítě před negativním dopadem otřesů, stresů, frustrací a konfliktů bránilo, vytěšňuje je. Dítě tedy vyvíjí psychické síly, aby na zážitky zapomněl a mohl předstírat,

že neexistují. K nejčastějším zdrojům emočních zátěží v dětství řadí Helus - kolizi mezi rodiči, nedostatek citového pouta, problémy ve škole a se školou, některé výchovné styly, a v neposlední řadě také zklamání v životních cílech, touhách a aspiracích. (Helus 2004, s. 39 – 46, s. 75 – 76)

Prekopová upozorňuje, že dnešní děti dostávají zprvu bezmeznou svobodu a často se pak při setkání s okolním světem a jeho pravidly cítí omezovány. Těžko se ovládají, špatně překonávají těžkosti a tím pádem mají problémy i s koncentrací a cílenou vůlí. Přičemž proto, aby dítě bylo spokojené, postačí dle autorky: pravidla, naučit se vnímat a respektovat pocity dospělých a dětí, mít příležitost vzdorovat a dovořeným způsobem projevit agresi. (Prekopová 2008, se 100 – 110).

3. Příběh v životě předškolního dítěte

Příběhy jsou nedílnou součástí dětského světa. Podstatně se však změnil způsob jejich předávání. Zatímco v minulosti byl důležitým zprostředkovatelem dospělý člověk, v roli vypravěče či předčítače, dnes tuto roli velmi často zastupuje televizor, DVD přehrávač nebo počítač.

3.1. Specifika dítěte předškolního věku

Předškolní období zahrnuje z hlediska vývoje dítěte širokou škálu změn, ať už fyzických, psychických nebo sociálních. Tato specifika by si měli uvědomovat všichni, kteří s dětmi předškolního věku přicházejí do styku. A to osobně či prostřednictvím produktů a programů pro tyto děti zaměřené.

Charakteristické věkové zvláštnosti:

- Dítě lépe koordinuje své pohyby. Nabývá obratnosti. V oblasti jemné motoriky se dítě stává zručnější.
- Pro myšlení předškolního dítěte je typický **egocentrismus**, zaměřenost na sebe, svou osobu a své prožívání. V důsledku sebestřednosti myšlení si dítě vědomě zkresluje skutečnost do podoby, která mu vyhovuje, a mění skutečnosti podle momentálního přání – **magické myšlení**. Ovlivňování a přizpůsobování reality jeho vlastním potřebám je důležité pro jeho duševní vývoj.

- Dítě zdokonaluje svou **řeč**, s oblibou naslouchá řeči při běžné mluvě, zajímá se o význam slov, které nezná. S narůstající slovní zásobou dochází k ucelování poznatků o světě.
- Jak uvádí Pospíšilová, dítě předškolního věku ještě neuplatňuje při přemýšlení a komunikaci se sebou sama „**vnitřní řeč**“. Mluví nahlas, přestože jeho sdělení nemá být určeno nikomu jinému (Eliáš – Eliáš a babička z vajíčka Ivy Procházkové). V některých případech sděluje své myšlenky a pochybnosti zástupnému předmětu (panenka Janinka – Anežka se těší na miminko Lenky Rožnovské).
- Předškolní období je typické **rozvojem fantazie**. Ta se uplatňuje i tehdy, když dítě nedokáže pochopit jevy nebo situace ze svého okolí. Zdeněk Matějček uvádí: *“Fantazie pracuje jenom s tím, co člověk předtím vnímal, zažil, poznal.”* Je tedy nasnadě zajistit dítěti přiměřené množství podnětů a zajistit rozvoj této duševní funkce. Literární příběh je v tomto směru jednou z ideálních možností.
- S nástupem do mateřské školy se dítě učí soběstačnosti, je seznamováno se základními pravidly slušného chování, učí se usměrňovat své chování a utváří se jeho pohlavní identita.
- Morálku předškolního dítěte označujeme jako **heteronomní** → je určována převážně příkazy a zákazy dospělých. Svědomí dítěte, jeho vnitřní sociální kontrola, je závislé na vztahu dítěte k rodičům.
- Jak uvádí Piaget, inteligence dítěte se kolem čtvrtého roku plynule posouvá ze **symbolické, předpojmové** úrovně na vyšší úroveň **názorného, intuitivního myšlení**.
- Pro předškolní dítě je typická **synkretičnost** v myšlení a vnímání – znamená to, že dítě pojímá svět globálně, není schopno hlubší analýzy, zobecňuje nepřesně.
- Emoční vývoj dítěte ovlivňuje vstup do mateřské školy a zkušenosti s ním spojené. Při kontaktu s novými kamarády zažívá dítě nové emoční zkušenosti – **žárlivost, vztek a soucit**. Dítě své emoce prožívá velmi silně, proto je vhodné již v předškolním věku rozvíjet **emoční inteligenci**. Ta zahrnuje vnímání emocí vlastních i emocí jiných lidí, což usnadňuje lepší komunikaci i orientaci v sociálním prostředí. Své názory se dítě učí prosazovat na základě zkušenosti osvojené v rodině. Mezi 5. – 6. rokem se výrazně projevuje zvýšená labilita emocí a sebecitu (prožívání sebe sama).

3.2. Význam příběhu pro předškolní dítě

Příběhy jsou specifickým způsobem poznávání a jako takové mají především v životě dítěte své nezastupitelné místo. V první řadě **napomáhají porozumět světu**. Hoskovcová a Ryntová poukazují vedle jiného na schopnost příběhu uvádět věci do logických souvislostí a posloupností. Autorky konstatují: „*Příběh dopomáhá k vytvoření jistého řádu světa a jeho relativně smysluplného uspořádání, ve kterém se lze vyznat a orientovat.*“ (Hoskovcová, Ryntová 2007, s. 53 – 59)

Peseschkian přirovnává příběhy k zrcadlům. Tím, že se dítě většinou spontánně ztotožní s hrdinou, získá odstup od svých problémů. Ve svých asociacích k příběhu pak vypovídá něco o svých konfliktech a přáních. Příběh poskytuje zpravidla i možnost, jak řešit konfliktní situaci. (Peseschkian 1999, s. 54 – 55)

Také Bettelheim poukazuje na schopnost pohádky nepopírat existenciální úzkost, těžké rozhodování, strach, pocit opuštěnosti a osamělosti, ale umožnit dítěti prostřednictvím hrdinů tyto, pro dítě známé pocity, často přehlížené či potlačované, prožít s pocitem, že „*i jemu se na cestě životem dostane krok za krokem vedení a pomoci, bude-li potřebovat.*“ (Bettelheim 2000, s. 14 – 15)

Na význam příběhu v našem životě a především v životě dítěte poukazují ve své knize, ale i pedagogické činnosti, Eva Svobodová a Hana Švejdomá. Na základě své vlastní praxe, uvádějí: „*Příběhy nás oslovují mnohem více než holá fakta, umožňují nám ztotožnit se s jejich hrdiny, spoluprožívat, probouzejí emoce, empatii, přinášejí poznání.*“ Autorky mají schopnost nalézt a zviditelnit příběhy nejen v knihách, písničkách či pohádkách, ale i běžných věcech, které většina z nás mívá bez povšimnutí. Vyzdvihují schopnost příběhu dát dítěti víru v naději a dobro, ukázat mu, že je správné bojovat za dobro, chránit slabé a odporovat zlu. Vzájemně si pomáhat a důvěřovat. (Svobodová, Švejdomá 2011, s. 10 – 15)

Švejdomá poukazuje na souhru mezi specifiky dětského myšlení a příběhu. Dítě předškolního věku vnímá **komplexně, vnímání je orientované na celek**. A také příběhy jsou vnímány celostně, z různých úhlů pohledu, neusilují o získání jednotlivých poznatků či informací. Švejdomá považuje za velkou přednost příběhu jeho schopnosti **rozvíjet celou osobnost dítěte, a to po stránce kognitivní, sociální a emocionální**. „*Dobrý příběh zpravidla pohltí celou dětskou osobnost, probouzí zvědavost, nabízí*

různé situace a jejich možné řešení, umožňuje ztotožnění, empatii, konfrontaci se svou vlastní zkušeností“. Dalším přínosem příběhu je skutečnost, že zcela přirozeně rozvíjí přirozený rozvoj myšlení i ostatních procesů a podílí se tak na učení předškolního dítěte. V neposlední řadě příběhy vytvářejí podmínky pro rozvoj tvořivého myšlení. (Švejdvová in Svobodová 2010, s. 130 – 131)

3.3. Návaznost na RVP

Termín literární výchova se v Rámcovém vzdělávacím programu předškolního vzdělávání nevyskytuje, přesto v obsahu vzdělávacích oblastí přirozeně je. Je chápána jako součást životně důležitého procesu rozvoje řeči a jazyka dítěte, včetně kultivace jeho komunikativních schopností a sociálně kulturního chování.

Vladimíra Gebhartová uvádí, že literární text a kniha jako celek se mohou stát významným integrujícím činitelem činností v mateřské škole a přispět k rozvíjení všech klíčových kompetencí dítěte předškolního věku. Přičemž je třeba volit příběhy vhodné a tematicky zajímavé, ale i jazykově a literárně kvalitní.

Za profesionálního prostředníka mezi tištěným textem a nečtenáři, považuje Gebhartová pedagoga, na kterého, jak sama připouští, jsou kladeny relativně vysoké nároky. Aby byl pedagog dobrým interpretem, měl by mít podle Gebhartové, *„přehled o vývoji a osobnostech intencionální české i světové dětské literatury, měl by umět vybrat hodnotný a vhodný text pro své svěřence, a umět ho zajímavě i rozmanitě prezentovat. A to formou předčítání, vyprávění (reprodukcí textu) a také v motivačním úvodu či při rozhovoru s dětmi nad knihou.“*. Důležitý je také hlasový fond pedagoga, se kterým by měl dobře hospodařit a příjemně komunikovat. (Gebhartová 2011, s. 7 – 11)

Vzdělávat děti celistvě nám vymezuje nové pojetí předškolního vzdělávání. Vytváříme integrované celky pro vzdělávání dětí, a jako jejich základ nám mohou, jak zmiňuje Švejdvová, velmi dobře posloužit právě příběhy:

- Příběh má schopnost být **přirozeným, neautoritativním a funkčním vzdělávacím prostředkem**, a to v podobě příběhu spontánně vyprávěného učitelkou či dítětem v konkrétní situaci, literární, vyprávěný či čtený a v neposlední řadě v podobě východiska pro dlouhodobější společnou práci skupiny dětí.

- Příběh umožňuje **přirozenou integraci všech tří primárních rámcových cílů RVP PV, všech výchovných složek**: informace a prožitku, původní zkušenosti s novým poznáním, reality a fantazie, myšlení, intuice a citů, učení kognitivního i sociálního, života dítěte se životy ostatních bytostí, umožňuje propojení dětí různých věkových skupin a propojení dětí, učitelek a rodičů.
- Příběh může **přirozeně a pohotově reagovat na aktuální situaci v mateřské škole**.
- Práce s příběhem **vytváří podmínky pro vyváženost činností** spontánních a řízených, činností statických a dynamických, verbálních a neverbálních, činností obtížných s činnostmi méně zatěžujícími, soustředěných a uvolněných, činností individuálních a skupinových, činností z různých oblastí, činností připravených a improvizovaných.

Práce s příběhem v rámci předškolního vzdělávání má různé podoby a formy, využívá různých metod. Je třeba si uvědomit, co chceme příběhem sledovat, jaké cíle, záměry, co chceme dětem nabídnout, jaké prožitky, zkušenosti i poznatky zprostředkovat. Švejdvová upozorňuje na důležitý fakt, *„není nejpodstatnějším kritériem, že se příběh líbí paní učitelce, rodičům, ale co může příběh dětem nabídnout a zda je pro ně v daný čas aktuální.“* Zároveň nabádá ke konfrontaci vlastních pedagogických záměrů s cílovými kategoriemi RVP PV, a to na základě konkrétního příběhu. (Švejdvová in Svobodová 2010, s. 132 - 134)

Praktická část

4. Metodika

4.1. Cíl výzkumu

Cílem mého výzkumného šetření je zjistit, jaký mají dnešní děti vztah k literárnímu příběhu, s vědomím, že významnou úlohu v tomto vztahu sehrává nabídka a dospělá osoba, jako zprostředkovatel. Prioritně byla zmapována nabídka knižních titulů vydaných od roku 2000 po současnost. Následně byly vybrané tituly nabídnuty dětem s cílem ověřit jejich vhodnost a schopnost zaujmout. Jaké příběhy a jakým způsobem

jsou dětem předkládány, zjišťuje dotazník určený učitelkám mateřských škol a rozhovory s rodiči.

4.2. Metody výzkumného šetření

Ke zjištění informací jsem použila kombinovaný výzkum, který dle mého názoru může lépe přispět k poznání reality.

Kvantitativní přístup Chráska definuje: *„Pokud uvažujeme o vědeckém výzkumu v pedagogice, lze jej vymezit jako záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy.“* (Chráska 2007, s. 12) Dospělý sehrává ve vztahu dítěte a literárního příběhu důležitou roli je zprostředkovatelem, který příběh vybírá, předčítá, navozuje, ovlivňuje svými postoji a názory. Z tohoto důvodu je součástí výzkumného šetření dotazník určený pro učitelky mateřských škol. Dotazník obsahuje celkem 8 otázek, které mapují využití literárního příběhu v předškolním vzdělávání. Pro zjištění potřebných údajů jsem použila metodu anonymního dotazníku. Dotazník vymezuje Gavora jako: *„způsob písemného kladení otázek a získávání písemných odpovědí“*. Konkrétní podoba dotazníku je součástí bakalářské práce – příloha 1. Chráska u dotazníkové metody podotýká: *„že nezjišťuje to, jací respondenti (pedagogická realita) skutečně jsou, ale jen to jak sami sebe (pedagogickou realitu) vidí, nebo chtějí, aby byli viděni“*. Je tedy možné předpokládat, že i v rámci mého dotazníkového šetření, nemusí odpovědi respondentů vždy odpovídat realitě a výsledky šetření mohou být částečně zkreslené. (In Chráska 2007, s. 163)

Jak uvádí Chráska: *„Při kvalitativním přístupu k realitě získáváme konkrétní, názorný a plastický obraz skutečnosti, který ovšem vychází ze zkušeností a názorů badatele, a je proto často subjektivní“*. Ve snaze zajistit alespoň částečnou objektivitu při výběru knih, jsem se orientovala oceněními České sekce IBBY, která je součástí Mezinárodního sdružení pro dětskou knihu a propaguje dobré knihy pro děti a mládež v České republice. Vybrané knihy jsem nabízela dětem osobně či prostřednictvím svých kolegyně v mateřských školách v Pelhřimově a v Kamenici nad Lipou. Na základě pozorování, které bývá definováno jako *„sledování smyslově vnímatelných jevů, zejména chování osob, průběhu dějů aj.“* (Průcha, Waltrová, Mareš in Chráska 2007, s.

151), jsem si ověřovala vhodnost a kvality knihy. Vlastní a zprostředkované pozorování jsem si potvrzovala v rozhovorech s dětmi. Chráska označuje interview jako, „*metodu shromažďování dat o pedagogické realitě, která spočívá v bezprostřední verbální komunikaci výzkumného pracovníka a respondenta*“, a za její velkou výhodu považuje „*navázání osobního kontaktu a hlubší proniknutí k postojům respondenta*“. (Chráska 2007, s. 182).

4.3. Předpoklady a cíle výzkumného šetření

V rámci kvantitativního šetření byly stanoveny tyto předpoklady:

1. Literární příběh je v mateřských školách využíván především k četbě a diskusi.
2. Učitelky mateřských škol nevyužívají při výběru literárního textu recenze v novinách či na internetu, ale vracejí se k osvědčeným titulům.
3. Učitelky mateřských škol dávají přednost osvědčeným titulům před tituly současných autorů.

Cílem kvalitativního výzkumu bylo:

1. Vybrat ze současné nabídky literárních příběhů takové, které dokážou oslovit a obohatit děti předškolního věku.
2. Zmapovat, jaké příběhy (literární a filmové) zajímají současné děti.
3. Zjistit, s jakou zodpovědností přistupují dospělí k výběru příběhu pro děti.

4.4. Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek pro dotazníkové šetření tvořily učitelky mateřských škol převážně z Jihočeského, Plzeňského a kraje Vysočina. Celkem bylo rozdáno 100 dotazníků. Vyplněných dotazníků bylo vráceno 81. Návratnost tedy činila 81 %.

Vhodnost a kvalita knížek byla formou pozorování ověřována na dětech z mateřských škol v Pelhřimově a Kamenici nad Lipou.

Rozhovory s rodiči, týkající se výběru příběhu byli pořízeny v dětském oddělení městské knihovny v Pelhřimově.

Informace ohledně výběru a oblíbenosti příběhů u dětí jsem zjišťovala prostřednictvím skupinového rozhovoru v mateřských školách v Pelhřimově.

5. Výsledky výzkumu

5.1. Vyhodnocení dotazníku

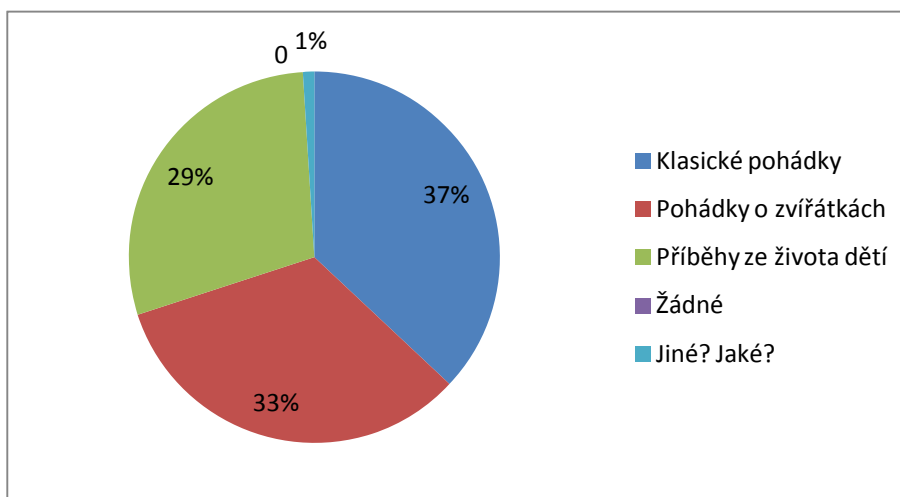
Učitelkám mateřských škol bylo prostřednictvím dotazníku předloženo osm otázek, které měly podkrýt postavení literárního příběhu v mateřských školách, jeho využití a také obeznámenost učitelek se současnou literaturou. Jednotlivé otázky jsou níže rozepsány a vyhodnoceny.

Otázka č. 1: Jaké příběhy především čtete v mateřské škole dětem?

Tato otázka zjišťovala, zda se v mateřských školách pracuje s literárním příběhem a v jaké podobě je nejčastěji používán.

Z níže uvedených výsledků vyplývá, že učitelky mateřských škol využívají literární příběh, a to v podobě **klasických pohádek** 30 (37 %), **pohádek o zvířátkách** 27 (33 %) a příběhy **ze života dětí** 23 (29 %). Jedna z učitelek uvedla využívání naučné literatury – encyklopedie.

Graf 1: Skladba literárních příběhů v mateřské škole

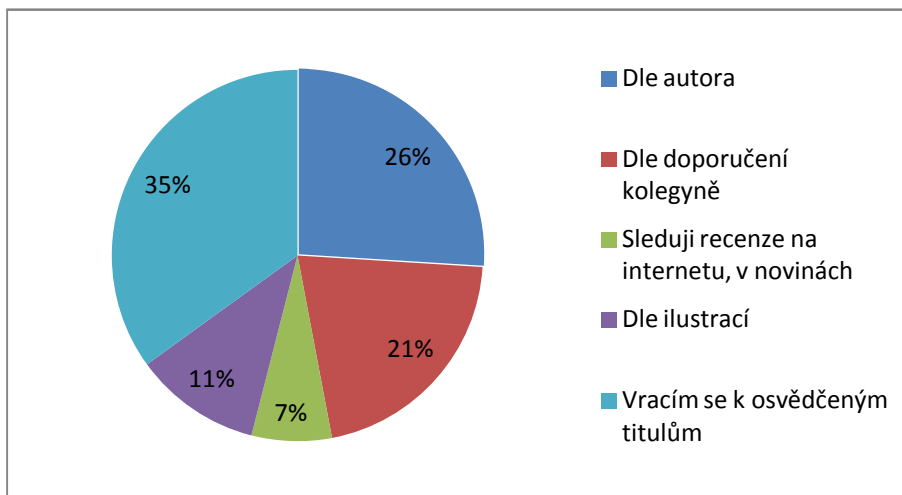


Otázka č. 2: Dle čeho si nejčastěji knihu vybíráte?

Otázka měla zjistit, co ovlivňuje učitelky mateřských škol při volbě literárního příběhu.

Z níže uvedeného grafu vyplývá, že učitelky mateřských škol se nejčastěji vrací k **osvědčeným titulům** 28 (35 %). Jejich volbu dále ovlivňuje **autor příběhu** 21 (26 %), **doporučení kolegyně** 17 (21 %) a v neposlední řadě také ilustrace 9 (11 %). Recenze uvedené v novinách či na internetu využívá pouze 6 (7 %).

Graf č. 2: Zdroje při výběru literárního příběhu

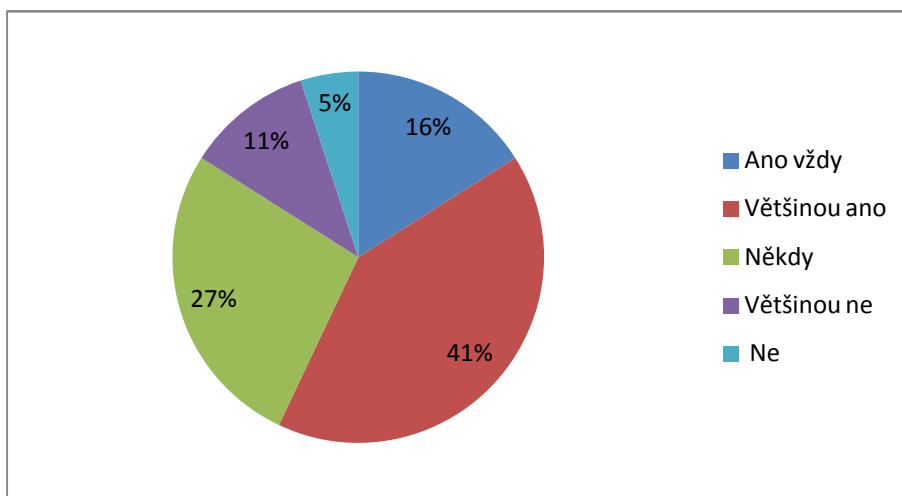


Otázka č. 3: Přečtete si knihu před tím, než ji čtete dětem?

Otázka měla zmapovat, s jakou zodpovědností přistupují učitelky mateřských škol k výběru knihy, kterou následně předčítají dětem.

Z níže uvedeného grafu je patrné, že pouze 13 (16 %) učitelek z 81 dotazovaných si knihu vždy **předem přečte**, 33 (41%) učitelek **většinou ano**, 22 (27 %) **pouze někdy**, 9 (11 %) většinou ne a 4 (5 %) z dotazovaných učitelek uvedly, že knihy předem nečtou.

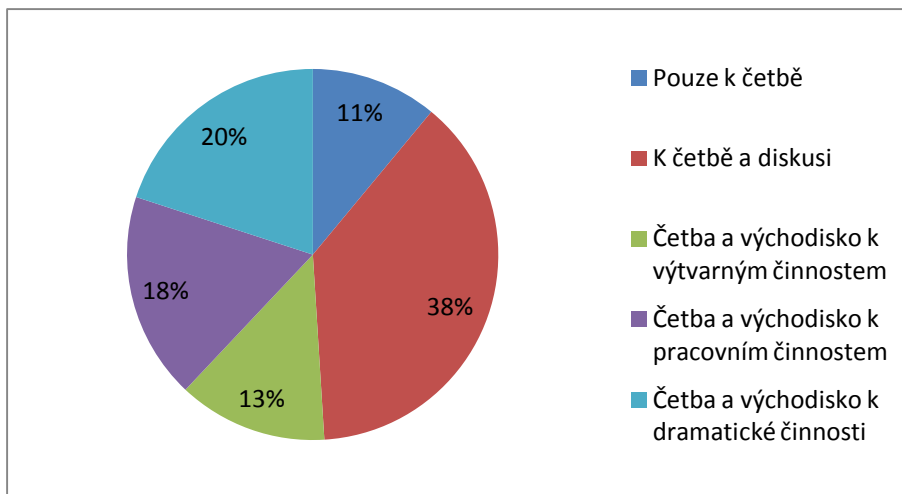
Graf č. 3: Četba knihy před vlastním předložením dětem



Otázka č. 4: Literární příběh využíváte v MŠ zpravidla:

Tato otázka měla získat informace ohledně využití literárního příběhu ve vzdělání předškolního dítěte.

Graf č. 4: Formy využití literárního příběhu v mateřské škole



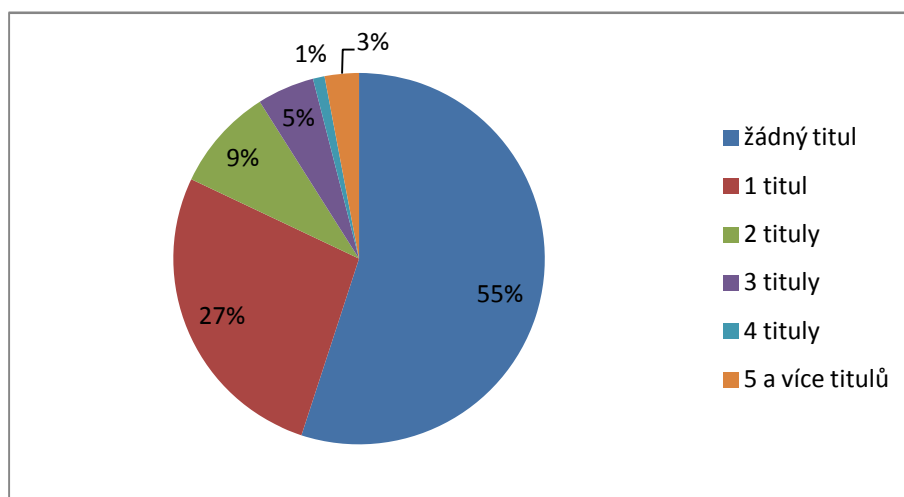
Z výše uvedeného grafu vyplívá, že příběhy se zřídka využívají pouze k četbě 9 (11 %), ale spíše jako **východisko k dalším činnostem**. K četbě a diskusi 31 (38 %), k četbě a následně činnostem: pracovním 14 (18 %), dramatickým 16 (20 %) a výtvarným 11 (13 %).

Výsledky dvou předchozích otázek si odporují. Jestliže pouze 16 % dotazovaných učitelek uvádí, že si knihu vždy přečte, před tím než ji předloží dětem, je těžké uvěřit, že celých 51 % ji poté využívá k četbě a zároveň jako východisko dalších činností. Nabízí se vysvětlení, že příběh je čten dětem bez konkrétního úmyslu a teprve v návaznosti na zájem dětí s ním učitelky dále pracují. Vypovídá to ale o skutečnosti, že příběhy které jsou dětem v mateřských školách předkládány, se nevztahují vždy k tématu, který je v danou chvíli aktuální.

Otázka č.5: Četli jste ve vaší mateřské škole některou z těchto knih?

Tato otázka měla zmapovat, zda jsou dětem v mateřských školách předkládány knihy současných autorů. Záměrně jsou, až na dvě výjimky, uvedené knihy, které byly nominovány či oceněny cenou Magnezia Litera, Zlatá stuha či SUK.

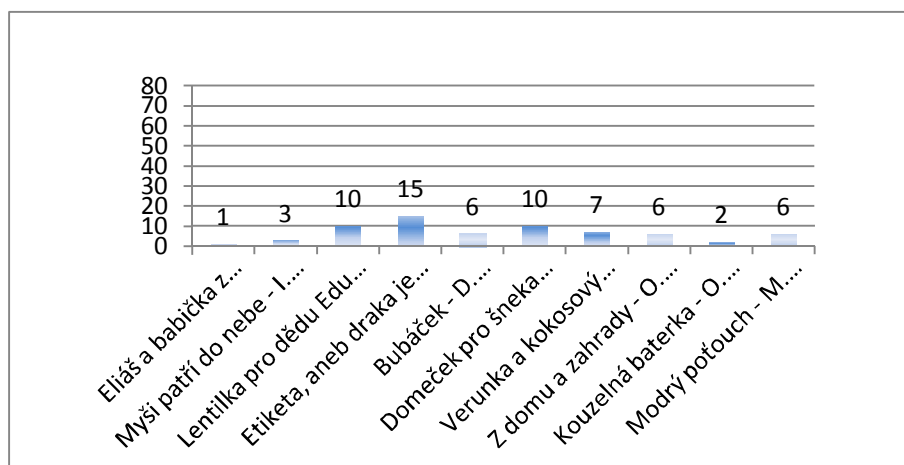
Graf č. 5: Obeznamenost učitelek mateřských škol s příběhy současné literatury



Z uvedeného grafu vyplývá, že **učitelky v mateřských školách nevyužívají současnou dětskou literaturu. 45 (55 %) učitelek uvedlo, že nečetlo žádnou z uvedených knih.** S jedním titulem je obeznámeno 22 (27 %), se dvěma tituly 7 (9 %), tři knihy přečetly s dětmi 4 (5 %) dotazovaných učitelek, čtyři knihy 1 (1 %) učitelek a pouze 2 (3 %) učitelky uvedlo, že znají více jak pět uvedených knih (shodně 7 titulů). Nutno uvést, že dotazník nevyplňovaly učitelky, které se podílely na ověřování knih.

Pro úplnost je v níže uvedeném grafu znázorněno, ze kterých knih bylo voleno a které tituly se těší největší známosti.

Graf č. 6: Zajímavé tituly ze současné literatury a četnost jejich známosti



Z grafu je patrné, že největší známosti se těší kniha Daniely Krolupperové **Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě**. V celkovém počtu ji uvedlo 15 (19%) učitelek. Na

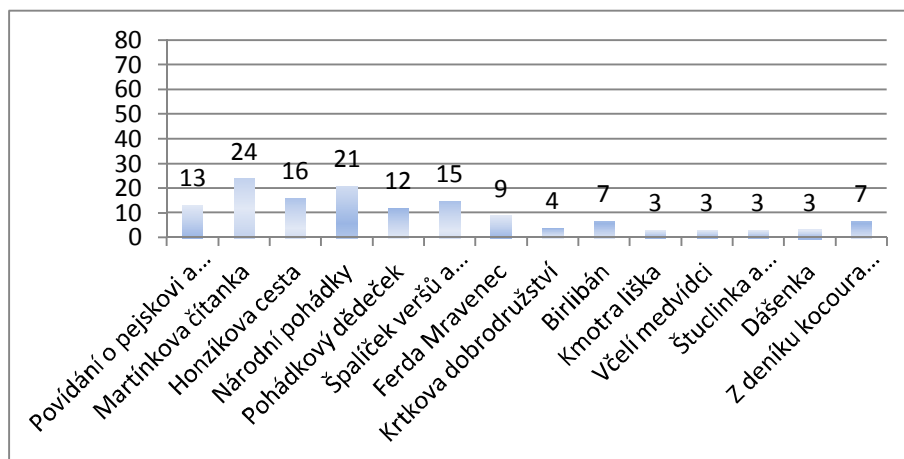
dalších místech se umístily knihy **Lentilka pro dědu Edu** Ivony Březinové a **Domeček pro šneka Palmáce** Zuzany Pospíšilové, shodně uvedlo 10 (12%) učitelek.

Otázka č. 6: Oblíbená kniha pro děti, ke které se rád/a vracíte? (možno uvést více titulů)

Cílem této otázky bylo zjistit, s jakými literárními příběhy se dnes v mateřské škole pracuje.

Z níže uvedeného grafu vyplývá, že oblibě se stále těší knihy Eduarda Petišky – **Martínkova čítanka** 24 (30%), **Pohádkový dědeček** 12 (15 %) a **Birlibán** 7 (9 %), **Národní pohádky Boženy Němcové a Karla Jaromíra Erbena** 21 (26 %), ale také **Honzíkova cesta** Bohumila Říhy 16 (20 %), **Špalíček veršů a pohádek** Františka Hrubína 15 (19 %) a **Povídání o pejskovi a kočičce** Josefa Čapka 13 (16%) ad.

Graf č. 7: Oblíbené tituly nabízené dětem v mateřských školách

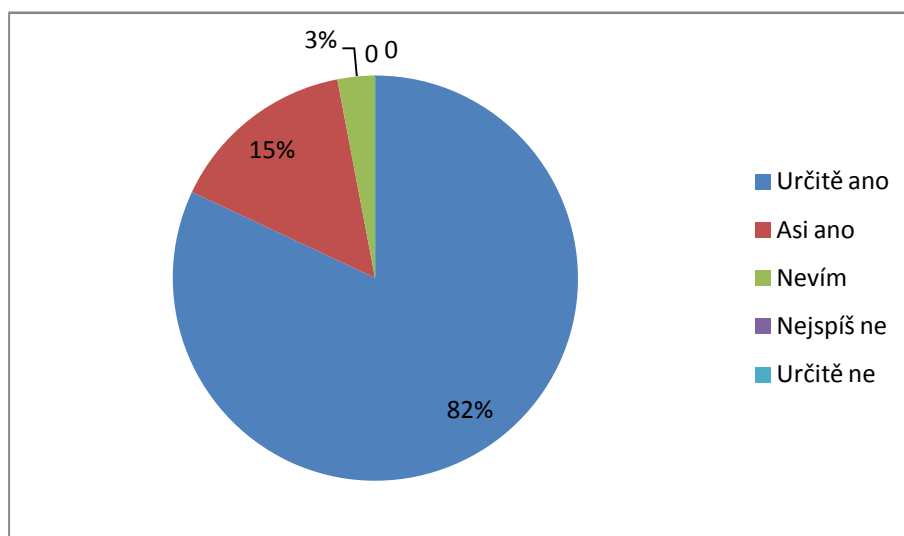


Otázka č. 7: Domníváte se, že literární příběhy mohou uspokojit dnešní děti?

Touto otázkou jsem se snažila zmapovat postoj učitelek mateřských škol k literárnímu příběhu.

Je potěšující, že **67 (82 %) dotazovaných učitelek je přesvědčeno, že literární příběh může i v dnešní přetechizované době děti uspokojit.** 12 (15 %) dotázaných učitelek je přesvědčeno, že asi ano, 2 (3 %) neví.

Graf č. 8: Význam literárního příběhu v životě dítěte – pohled učitelek mš.



Výsledek tohoto grafu je pro mě zarážející. Jestliže je 82 % učitelek přesvědčeno o tom, že literární příběh má v životě současných dětí své místo a dokáže uspokojit jeho potřeby, proč se v nabídce omezujeme na osvědčené tituly a nevyužíváme kvalitní příběhy, které skýtá i současná dětská literatura. Částečnou omluvou je skutečnost, že mediální propagace vydávaných knih, je ve srovnání s filmovou produkcí nulová.

Otázka č. 8: V mateřské škole pracujete?

Touto otázkou jsem původně chtěla zjistit, zda délka pedagogické praxe ovlivňuje, a jak vztah učitelek mateřské školy k literárnímu příběhu. Při vyhodnocování vyšlo najevo, že zjištěné údaje se nevztahují k problematice, kterou se moje práce zabývá, proto jsem od jejího vyhodnocení upustila.

5.2. Doporučené knihy

Ve své bakalářské práci jsem se snažila zmapovat nabídku literárních příběhů vydávaných od roku 2000 po současnost. Troufám si tvrdit, že je z čeho vybírat. U jednotlivých autorů jsou uvedeny tituly, o kterých se domnívám, že mohou oslovit děti předškolního věku. Své domněnky jsem si potvrzovala předčítáním v jiných mateřských školách, které prováděly paní učitelky na základě mého doporučení. Tituly dle mého názoru nejzajímavější, jsou podrobněji rozpracovány.

Ivona Březinová

Sněhuláci z Mrkvonos (2005)

Neotesánek (2005)

Natálčin Andulák (2011)



Lentilka pro dědu Edu (2006) – nominace Zlatá stuha 2006

Honzík půjde po prázdninách do školy. Do mateřské školy ale nechodí a tráví většinu času se svým pradědečkem Edou. „Dědu“ Edu jednoho dne přivezou domů pánové od policie, protože zapomene cestu domů. Dospělí – maminka, tatínek i děda Arnošt přičítají toto paměťového selhání skleróze, ale pravda je bohužel závažnější.

Děda Eda trpí Alzheimerovou chorobou. Příhody, které Honzík s dědou Edou prožívají, vnímá Honzík zprvu jako velkou zábavu. S postupem času však začíná vnímat i on změny v dědově chování a snaží se svým přispěním dědečkovi jeho nemoc usnadnit. „Už jsem měl léky?“ zeptal se děda Eda, sotva se vrátil s vypumpovaným žaludkem z nemocnice. „Já ti dám léky, dědo, chceš?“ nabídl se Honzík. Honzík přiběhl s krabičkou lentilek. Maminka se rozesmála: „Vidíš, to je přece nápad! Jednu lentilku dědovi dej. A přines mu vodu, aby ji mohl zapít.“ /.../ Od toho dne spotřeba lentilek u Koudelků prudce stoupla. Aby taky ne. Kdykoliv chtěl děda Eda lék, přispěchal Honzík a dal mu zapít jednu barevnou lentilku.

Při mé snaze ověřit si zvolené knihy i v jiných mateřských školách jsem došla k poznání, že dospělí mají rozporuplné pocity při možnosti číst dětem knihu s tématem nemoci a stáří. Někteří nabídku odmítli, přestože knihu nečetli. Ohlas u těch, kteří přijali, byl vesměs pozitivní, přičemž připouštím, že dětem, kteří se běžně nesetkávají se svými prarodiči pokročilého věku, je třeba více vysvětlovat. Paní učitelka, která pravidelně dochází do domova seniorů, kde v rámci ergoterapie pracují děti společně s klienty s hrnčířskou hlinou, v rozhovoru o knize uvedla: „Při společné četbě jsme se

často zamýšleli nad otázkami tolerance a odpuštění. Děti chápaly, že je děda nemocný a proto dělá divné věci. Měla jsem pocit, jakoby se děti přestaly bát, zeptat se na „zvláštní chování a vzezření“ dědečků a babiček, se kterými se při tvoření setkávají.“

Příběh Honzíka a jeho dědečka ukazuje, jak důležité je předkládat dětem život takový, jaký ve skutečnosti je. Nic neskrývat, nic netajit. Děti jsou schopné vcítit se do pocitů blízké osoby a je pro ně přirozená snaha pomoci, přestože důvodu či závažnosti problému nemusí rozumět. Příběh je velice emotivní a v podtextu ukazuje soudržnost rodiny. „Děda Eda je divnej, co?“ řekl tatínek, když mu večer Honzík vyprávěl, jak děda zapomněl, že už je starý. „Není divnej,“ namítl Honzík dotčeně. „Náhodou, takovýho pradědečka žádnéj kluk ze školky nemá, abys věděl.“ /.../ „Luboš Kroupa povídal, že by našeho dědu vyměnil za jejich babičku. Ona prý pořád jen uklízí a pere a není s ní žádná legrace. Tak jsem řekl, že ne. Našeho dědu Edu bych za nic na světě nevyměnil.“

Olga Černá

Poklad starého brouka (2007)

Jitka a kytka (2010)

– nominace Zlatá stuha 2010

Z domu a zahrady (2011)

– nominace Zlatá stuha 2012



Kouzelná baterka (2004) – Zlatá stuha 2004

„Franta si moc přál mít nějaké živé zvíře, nejradši koně nebo aspoň psa. Ale maminka řekla, že to nejde.“ Psiho kamaráda si tedy František vyrobí alespoň z PET lahve. Poté, co pro svého umělého pejska vymyslí jméno „PETalík“, dostane od dědečka v parku kouzelnou baterku. Ta dokáže oživit vše, na co posvítí. Ovšem s podmínkou, že se o „oživlou věc“ František postará. Začíná dobrodružství. PETalík je pes, který žere plasty, díky oživlým teniskám „Boťatům“ si zaběhá i babička a Vlasátko pomůže vytáhnout míček z kanálu. Oživé předměty však nejsou pouhým zdrojem

zábavy. František se učí, že je třeba nést důsledky svých okamžitých nápadů i náhodných nedopatření.

Děti tuto knihu velmi prožívají. Oživé věci jsou součástí každodenního života a není těžké uvěřit, že kdybychom měli kouzelnou baterku, může mít i každý z nás svého PETalíka či Duchnouše. „*Já mám nápad!*“ vyskočil najednou Franta. „*Posvítím kouzelnou baterkou na peřiny a ty náš ohlíď a nikdo si na nás netroufne!*“ Franta peřiny ještě jednou pořádně naklepal a narovnal kolem dokola a pak na ně namířil paprsek z baterky. „*Co je?*“ zívá mamčin polštář, ze kterého se udělala hlava. Ostatní peřiny a polštáře se pospojovaly do ohromné housenky a teď se všelijak převalovaly a hledaly pohodlnou polohu. Zpočátku se stvoření Duchnouše zdá jako výborný nápad. Duchnouš Františkovi zpívá a ten spokojeně usne. Ale co s Duchnoušem, který zabere půl pokoje druhý den? Řešit vzniklou situaci nutí Františka i děti zapojit své znalosti a fantazii.

Pohádkové motivy, humor, pozitivní konce a použité jazykové prostředky spolu s kolážemi ze starých tapet, textilií a dalších materiálů Michaely Kukovičové dokážou oslovit natolik, že zatoužíte mít tuto knihu doma. Nejen pro své děti, ale i sami pro sebe. Ocenění – Zlatá stuha IBBY (2004) a 3. místo Nejkrásnější kniha ČR (2004) byly v tomto případě uděleny namíste.

Viola Fischerová

Co vyprávěla dlouhá chvíle (2005)



Jak zvířátka uzdravila smutný dům (2011)

„Dům, v němž bydlela Johančina babička, byl šedivý a starý. Měl zčernalé římsy a místy oprýskanou omítku a každý, kdo šel kolem, si nejspíš řekl: Takový smutný, starý dům, ten už měli dávno zbourat. V tom domě ale bydleli lidé. Kdysi, když zářil novotou, tak se do něho nastěhovali se svými maličkými dětmi, ale to bylo dávno a teď v něm už dlouho žádné dítě nebydlelo.“

Útlá kniha Violy Fischerové přibližuje dětem na příběhu Johanky, její babičky a nalezené fenky Bělinky, jakou podobu může mít stáří. Domovník pan Hromádko žije sám, nemá na světě nikoho. Svou samotu a smutek skrývá před světem a raději se chová nerudně, stále něco zakazuje, přikazuje. Nájemníci domu, babičky a dědečkové, se ho bojí. Všechno se ale změní na Štědrý den, kdy Johančina babička najde v parku uvázanou hladovou a opuštěnou fenku Bělinku. Přestože ví, že pan Hromádko zvířata v domě zakázal, pronese Bělinku k sobě domů a postará se o ni i čtyři štěňata, která se přes noc narodí. Dokud jsou štěňata malá, daří se babičce pejsky před panem Hromádkou utajit. Společně s Johankou vymýšlí, jak přesvědčit domovníka, aby zrušil zákaz chovat v domě zvířata. Pomůže náhoda. Domovník si ohřívá polévku a při tom usne. Kdyby nebylo Bělinky, která štěkotem upozornila ostatní obyvatele domu, pan Hromádko by se otrávil plynem. Po svém návratu z nemocnice jde domovník babičce a Bělince poděkovat. Z návštěvy už neodchází sám, ale s psím klukem Zorrem. Zákaz mít čtyřnohého kamaráda, je zrušen. Dům ožije.

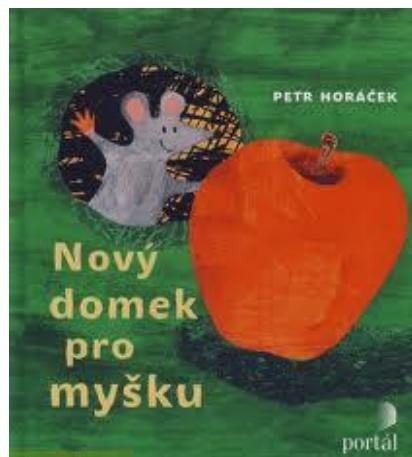
Knihu Violy Fischerové jsem objevila těsně před dokončením bakalářské práce a neměla jsem možnost ověřit si ji u dětí. Přesto si příběh „smutného domu“ pro jeho, pro dětskou literaturu neobvyklé téma, výjimečnost a krásný jazyk troufám zařadit mezi

doporučené knihy. S vědomím, že tato kniha si zaslouží více než pouhé přečtení, ale je vhodným východiskem pro vytvoření projektu.

Petr Horáček

Husa Liza (2012)

Papuchalk Petr (2013)



Nový domek pro myšku (2012)

Krátký příběh o myšce, je určen nejmladším čtenářům. Jednoho dne objeví myška před svým domečkem jablíčko. Ráda by si ho nechala, ale jablíčko se do jejího domečku nevejde. Rozhodne se, že si najde domeček nový. To ale není jen tak. Všechny domečky jsou obsazené. Po celodenním hledání nachází myška domeček (svůj), do kterého se s téměř snědeným jablíčkem bez problémů vejde.

Petr Horáček vypráví své příběhy prostřednictvím obrázků. Velkou výhodou jeho knih je skutečnost, že příběh dokážou děti pochopit i bez toho, že umějí číst. Role vypravěče a posluchače se zde může jednoduše obrátit. Knihu *Nový domek pro myšku* jsem dětem přinesla do třídy na prohlížení a až s odstupem času jsme si o ní začali povídat. To už prošla dětem několikrát rukama. Zajímalo mne, zda děti vnímaly příběh, či si jen prohlížely obrázky. Většina dětí skutečně zachytila příběh o myšce a jablíčku. S tím rozdílem, že myška jde (dle přesvědčení dětí) navštívit své kamarády a s každým se o kousek jablíčka rozdělí. Když ale přijde na návštěvu k medvědovi a vidí jak je veliký, dostane strach, že by jí mohl celé jablíčko sníst a uteče zpátky domů, kde spokojeně usne.

Daniela Krolupperová

Zuzanka a ježeček (2006)

Putování za nejmocnějším kouzlem
(2007)

Zákeřné keře (2010)

Rybí sliby (2011)

Dráček Mráček (2012)



Drako je lepší pozdravit aneb o etiketě (2009) – nominace Zlatá stuha 2009, cena
SUK Čteme všichni 2010

*Když bylo Kačence pět let, dostala k narozeninám plyšového vodníčka. Tak začíná příběh knihy Daniely Krolupperové, kdy se spolu s ostatními hračkami ocitáme v dětském pokoji Kačenky a Vašíka. Seznámíme se s panenkou Julií, medvídkem a především s odřeným plyšovým pejskem, který zná spoustu pohádek. Pokaždé, když hračky zůstanou samy doma, vypráví jim pejsek pohádku, která má určitou spojitost s událostmi daného dne – Vašík zapomene uklidit medvídka, nechá ho ležet přes noc na podlaze. Ráno medvídka od nepohodlného ležení bolí celé tělo – *O blechách, kterým došla trpělivost*, Děti jedí v pokojíčku sušenky a koberec je celý zadrobený – *O malé princezně*, Vašík pomůže Kačence nasadit helmu na kolo – *O obloze a sluníčku* atd.*

Knihy *Drako je lepší pozdravit* v dovětku *o etiketě*. A etiketa neboli správné způsoby chování jsou hlavním tématem jednotlivých pohádek i společného vyprávění hraček. Děti se na základě pohádkového příběhu dozvídají, co se stane, když někdo nemluví pravdu, je lakomý a hamižný, chová se jako kazisvět, proč je důležité chovat se ohleduplně atd. Krátké shrnutí a ústřední téma příběhu vyplývá z povídání hraček po pohádce. Objevuje se znovu v blocích „PRO RODIČE“ a „TAKŽE JEŠTĚ JEDNOU“. Podstatu oblouk bloků tvoří pravidla a otázky. S jejich pomocí můžeme rozvést danou problematiku do větší hloubky a dalších souvislostí (a to v podobě rozhovoru či dramatické výchovy). Ke každému tématu patří také humorná básnička od Miloše Kratochvíla.

Ukazovák zvedne víc než malíček,
dva prsty natáhnou auto na klíček
a když se pět prstů s dlaní spojí v hrst,
zvednou vodu, což neumí žádný prst!
Nejedná se o trik ani o zázrak.
Stačí, když si těch pět řekne co a jak
a pak si vzájemně trochu pomohou ...
Učí se to už i prsty u nohou!

Knihy Draka je lepší pozdravit, aneb o etiketě, patří k titulům, které nelze číst od první stránky do poslední. Aby se z knihy vytěžilo co nejvíce, je třeba přečíst si příběhy předem a ujasnit si způsob, jakým budu s knihou pracovat, který příběh (situace) je pro moje děti v dané chvíli aktuální. Tuto mou domněnku mi potvrdily i paní učitelky, které knihu na mé doporučení s dětmi četly. Další věc, kterou paní učitelky často uváděly, je čtivost a srozumitelnost textu. Daniela Krolluperová píše „krásnou“ češtinou a neuchyluje se k hovorovému jazyku, jak se tomu v poslední době ve filmové, ale i literární podobě příběhů pro děti stává. Kniha Draka je lepší pozdravit, aneb o etiketě může pomoci dětem, a nejen jim zorientovat se v žebříčku hodnot, jak o tom v úvodu knihy píše Eliška Hašková Coolidge. *„Já opravdu věřím, že si i vy do života ponesete úctu a pochopení k lidem kolem sebe, ke všem starším, slabším a jiným, než jste vy. Uvidíte pak, že říkat pravdu je síla, ne slabost, že přiznat chybu či vinu je odvaha a umět se omluvit je vzácný dar, stejný, jako umět odpustit těm, kdo vám ublížili.“*

Bubáček (2011) - nominace Zlatá stuha 2012

Lukáš je jedináček, chodí do mateřské školy a má rád pohádky o strašidlech. Jednou mu před spaním maminka vypráví novou pohádku o Bubáčkovi. Tatínek ho Lukášovi nakreslí a Bubáček obživne. Ale to ví pouze Lukáš, protože „*rodiče prostě některé věci špatně chápou.*“ Lukáš je rád, že má nového kamaráda, se kterým si může hrát, ale také zažívá strach a obavy, když se Bubáček ztratí v lese.

Příběh o Bubáčkovi zaujal děti svou myšlenkou, že namalované věci se mohou stát skutečnými. „*Lukáš odnesl Bubáčka do jeho obydlí. Hned mu přimaloval velkou vanu. Ještě před mytím mu nakreslil teplou zelnou polévku. Tu mají bubáčci obzvláště rádi.*“

Autorce se podařilo zachytit svět dětskýma očima v jeho jednoduchosti a kráse. Tuto knihu lze s úspěchem předčítat i mladším dětem (4 – 5 let).

Zuzana Pospíšilová

Pohádky před spaním (2007)

Fánkova dobrodružství (2011)

Pohádky pod polštář (2012)

Vánoční pohádky (2012)



Domeček pro šneka Palmáce (2008)

Jednoho letního dne přijde šnek Palmác nešťastnou náhodou o svou ulitu. Nezbyvá mu, než vydat se do světa hledat si novou. Při svém putování potkává zvířátka, která se mu snaží s ohledem na své zkušenosti a možnosti k novému domečku pomoci. Šnek Palmác spolu s dětmi poznává, že domeček nemůže být cokoliv, a najít nový dá práci. Ústředním tématem příběhu šneka Palmáce je pomoc druhému. Zároveň seznamuje děti s životem drobných živočichů.

Jednotlivé kapitoly mají podobné schéma. Palmác se setká se zvířátkem, kterému vypravuje svůj příběh. Je zde využito podobně jako u kumulativních pohádek stupňovitého opakování. Zvířátko dopomůže Palmácovi k novému domečku. Shodou náhod a přírodních zákonitostí – hlína se při dešti rozpustí, utržená květina vadne, však Palmác o svůj domeček znovu přichází.

Vyprávění je postaveno na dialozích a přímé řeči. Autorka se ale nebojí používat i méně obvyklé výrazy a slovní spojení – chlácholit, toužit, libovat si, pardon, slzy na krajíčku. Každá kapitola je zakončena otázkami, které navozují možnost využití textu k dalším činnostem – výtvarné, pracovní i dramatické.

Domeček pro šneka Palmáce patří k titulům, které si děti opakovaně žádají k přečtení, přestože některé pasáže znají téměř z paměti.

Iva Procházková

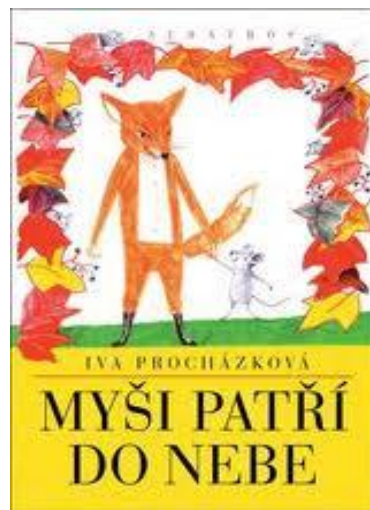


Eliáš a babička z vajíčka (2002)

Eliáš chodí do mateřské školy. Jeho maminku a tatínka mu většina dětí závidí (maminka vypadá jako princezna a tatínek vynalézá počítačové hry), ale on si často připadá strašně sám. Přál by si mít alespoň babičku nebo dědečka, kteří by s ním trávili čas. Tohle přání, i když v jiné podobě, se mu splní. Eliáš najde v parku vajíčko, ze kterého se vylíhne „babička“ s křídélky. Eliáš pro ni obstarává oblečení, učí babičku chodit, jíst, mluvit a také létat. Babička se často chová jako malé dítě, které ničemu nerozumí a přivádí Eliáše do nepříjemných situací. Přesto ji má rád. Při dračích závodech babička Aty uletí, když pomáhá vznést draka, kterého Eliáš s tatínkem vyrobil (Tatínek si uvědomí, jak málo se svému synovi věnuje na základě neúspěchu jeho videohry *„Moje hra byla dobře vymyšlená, chytrá, pěkně vypadala, ale na rozdíl od těch ostatních nebyla dost zábavná. Prý se na mojí hře pozná, že ji vymýšlel někdo, kdo nemá děti, řekli.“*). Čas strávený společně s rodiči na dračích závodech a naděje, že se babička jednou vrátí, zmírňují Eliášův smutek ze ztráty babičky.

Příběh Eliáše vystihuje jeden z palčivých problémů dnešní doby, kdy rodiče soustředění na svou vlastní kariéru zapomínají na potřeby svých dětí. Příběh vypráví Eliáš. Humorné příhody zažívané s babičkou jsou protikladem Eliášových pocitů zlosti, zklamání, a nepochopení vůči vlastním rodičům. Knížku Ivy Procházkové si děti v naší mateřské škole velmi oblíbily a opakovaně si žádají její předčítání. Doufám jen, že je to především z důvodu čtivého a poutavého příběhu a nikoliv pro to, že se naše děti cítí ve svých domovech stejně osaměle jako Eliáš.

Myši patří do nebe (2006) – Magnezia
litera 2007)



Jednoho dne utíká myška Šupito před lišákem Bělobřichem. Zakopne o odhozenou zátku od piva, spadne ze srázu a zabije se. Myška odchází do nebe, kde se setkává s kamarády z lesa, kteří svět již dříve opustili. Skutečnost, že v nebi není třeba se nikoho bát, umožní, že se Šupito a Bělobřich (úhlavní nepřátelé na zemi) spřátelí. Společně tráví dny plné zábavy a poznávání se navzájem. *„Já se hádám, jenom když se hádá ten druhý,“ řekla Šupito. „A co urážení? Urážíš se často?“ „Ne často, ale když už, tak pořádně,“ přiznal Bělobřich. „Nesnáším, když mi někdo říká jinak, než se jmenuju.“ „Jak jinak?“ „Různě. Třeba ...,“ lišák zmlkl a v rozpacích se začal drbat na nose. „Třeba? Co třeba?“ vyzvídala Šupito. „Bělo... pupkáč,“ zamumlal lišák sotva slyšitelně. „To nemůžu ani cítit. Dělá se mi úplně špatně, když to slyším.“ „Ani se ti nedivím,“ dala mu Šupito za pravdu. /.../ „Nesnáším, když mi někdo říká, že jsem milá.“ „Jé, promiň!“ omluvil se lišák. „Já to myslel v dobrém.“ „V dobrém, nebo ve zlém!“ odsekla Šupito a rozčileně popoběhla blíž. „Když řekneš milá, je to, jako kdybys řekl nudná, nijaká nebo dokonce hloupá! Úplně nepovedené slovo! Já mám ráda slova, která znamenají to, co říkají!“ Ve chvíli, kdy oba dostanou možnost vrátit se zpátky na zem, rozhodne se Šupito pro záchranu přátelství, vrátit v podobě lišky. Netuší však, že ze stejného důvodu se i lišák Bělobřich rozhodne žít nový život v podobě myši.*

Domnívám se, že příběh myšky a lišáka, přestože je určen dětem až od 8 let, dokáže oslovit i mladší děti. Krom poznání, že život ztrácí na své kráse, pokud není čeho se bát, na něco se těšit, po něčem toužit, přináší naději, že smrtí vše nekončí. Iva Procházková se podařilo v čtivém a zábavném textu obsáhnout i podstatu a úskalí přátelství: *„Nevím, proč jsme spolu nekamarádili už dřív!“ prohlásila Šupito... „Bála ses mě, to je jasné!“*

Když se nikdo nikoho bojí, nemůže se s ním skamarádit,“ usoudil Bělobřich. Prostřednictvím této knihy lze děti velmi dobře učit se ptát a přemýšlet.

Lenka Rožnovská

František a jeho pohádky do postýlky
(2010)

Dědo, ty jsi indián (2013)



Anežka se těší na miminko (2012)

Anežka najde pod vánočním stromečkem kočárek. Záhy ale pozná, že pro její panenku Janinku je příliš velký, stejně jako košilky či nočník. „*Tatínku, maminko, letos to Ježíšek nějak popletl. Přinesl věci pro úplně jinou panenku, než je Janinka,“ důležité prohlásila Anežka a zhluboka si povzdechla, aby rodiče viděli, jak to má v životě těžké...* Tak začíná příběh Anežky, která se právě o vánocích dozvídá od svých rodičů, že maminka bude mít miminko.

Autorce se povedlo velmi poutavě a čtivě zachytit dětské uvažování. Prostřednictvím hry Anežky s panenkou Janinkou, se dozvídáme, jaké představy a pochybnosti doprovázejí dětské těšení na nového sourozence. „*Vždyť já jsem měla k obědu hrachovku, tak teď mám v bříšku moc a moc malých hrášků, malých miminek. Vždyť víš, že se miminka narodí z hrášku, maminka a tatínek to říkali.*“ – „*Tatínek říkal, že až bude miminko na světě, tak se s ním musím o všechno rozdělit. Ale neboj se, možná budeme mít štěstí a narodí se nám kluk. Kluci si s panenkami nehrají.*“ – „*Tak to ne, miminko, to se nedělá, konec schovávačky. Miminko nezlob. Už tady na tebe čekám sto let a ještě chloupek, tak pojd' ven*“.

VHRSTI

Už se nebojím tmy (2007)



Prázdniny v nebi (2008)

Začínají prázdniny, děti si povídají, kam pojedou na prázdniny, s kým prázdniny prožijí. Štěpán pojedje s rodiči na hory, ale vůbec se netěší. Raději by jel k dědečkovi a babičce, ale ty už nemá. „Proč museli umřít tak brzy?“, stěžuje si svému plyšovému kamarádovi Bartolomějovi. V noci se do okna Štěpánova pokoje spustí zlatý žebřík. „Kdo se to k nám chce dostat?“ podívoval se plyšák, který se z toho vzpamatoval o něco dřív než já. „Z nebe? A po žebříku?“

Vyklonil jsem se z okna, abych se podíval, kdo k nám leze, ale nikoho jsem neviděl. Jen zlatý žebřík stoupající snad do nekonečna. Stovky, možná tisíce příček až ke hvězdám. Trochu se mi z toho zatočila hlava.

Štěpán zprvu váhá, ale nakonec si dodá odvahy a vyleze po žebříku až do nebe, kde se setká s babičkou, dědečkem, andělem Vítkem a pasáčkem ovcí Dušanem. Užívá si prázdniny, ale musí najít i dostatek odvahy a postavit se s Dušanovou píšťalkou bouřkovému drakovi, který svými bouřkami ohrožuje živobytí dědečka a babičky. Ukáže se, že krásná hudba dokáže uchlácholit i takového obra, jako je bouřkový mrak.

Prázdniny v nebi pomalu končí. Při jedné z honiček uklouzne Štěpánovi noha a spadne z mraků dolů na zem přímo do náruče maminky a tatínka.

Štěpánův příběh ukazuje dětem, stejně jako klasické pohádky, že je třeba, když přijde ten správný čas, opustit jistoty a vydat se na cestu. Kniha zaujala děti nejen svým příběhem, ale i svými výraznými originálními kresbami, které přes svou jednoduchost dokážou vyjádřit náladu, pocity i děj. Kniha se stala pravidelně prohlíženou, čas od času si ji některé dítě vyžádá k individuálnímu přečtení. Tato kniha se dá velmi dobře použít, s ohledem na příběh i celostránkové ilustrace, při filozofování s dětmi.

Další zajímaví autoři:

Pavel Čech

O zahradě (2005)

O mráčkovi (2005)

Dobrodružství pavouka Čendy (2011)



Jiří Kahoun

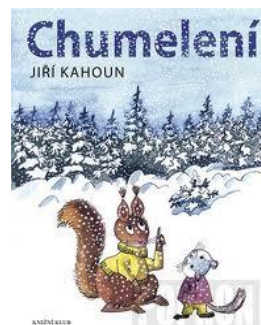
Bráška je taky ježek (2000)

O mašinkách – pohádky na kolejích (2007)

O autech – pohádky na 4 kolech (2009)

Chumelení (2011)

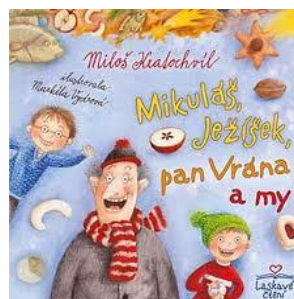
Knížkový pejsek (2012)



Miloš Kratochvíl

Modrý pot'ouch - Zlatá stuha 2012

Mikuláš, Ježíšek, pan Vrána a my



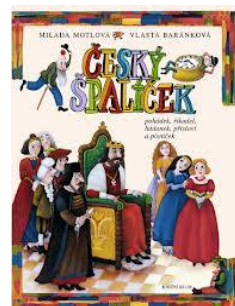
Milada Motlová

Pohádky o Honzovi (2002)

Český špalíček pohádek (2006)

Česká říkadla, písničky a pohádky (2007)

Národní pohádky z Čech a Moravy (2009)



Pavla Skálová

Malostranská psí zima (2007) – Zlatá stuha 2007



Pavel Šrut

Pavouček Pája (2000)

Verunka a kokosový dědek (2004)



5.3. Vyhodnocení rozhovorů

5.3.1. Rozhovory s rodiči

Děti se s příběhy, v podobě literární, ale i filmové, setkávají prvotně ve svých rodinách. V dětském oddělení městské knihovny v Pelhřimově, jsem v měsících listopadu a prosinci 2012, oslovila patnáct rodičů, kteří si přišli vypůjčit knihy se svými předškolními dětmi. Snažila jsem se najít odpovědi na otázky:

Co ovlivňuje rodiče při výběru příběhů pro děti?

Ze získaných odpovědí je patrné, že rodiče se při výběru knihy řídí **nejčastěji svým vlastním pocitem z knihy**, přičemž důležitou roli zde sehrává grafická úprava a ilustrace: „*knihy mě musí zaujmout, musí se mi líbit, pak si kousek přečtu, a když se to dobře čte, tak ji vezmu*“, „*je dobré, když má knížka hodně pěkných obrázků, ty si může prohlížet i sama*“, „*U nás musí být hlavně obrázky, protože chodí ještě do školky a neumí číst. Mám ráda klasiku jako je krtek, ty nové knížky mají takové divné obrázky, moc jim nerozumím ani já, nelíbí se mi. Krtek je krtek.*“, „*Líbí se mi nové knížky, příběhy a hlavně ilustrace. Už to není všechno stejné, strašně barevné. Je v tom nápad.*“, „*My si rádi půjčujeme encyklopedie a knížky o zvířatech. Pak si s dětmi*

povídáme. “ Další možností, při výběru knihy je **návrat k tomu, co rodiče znají**. Ať už ze svého dětství, televizní či filmové produkce, popřípadě osvědčili-li se nějaký autor. „*Když nemůžu nic najít, беру to, co znám podle jména nebo obrázku. Výhodou je, že řada pohádek z televize je i v knížce.*“, „*My teď čteme knížky od Balíka, jsou to veselé pohádky, takové trochu básničky.*“ Dvě maminky uvedly, že sledují **recenze na internetu**. „*Kamarádka mi říkala, že na stránkách Celé Česko čte dětem, jsou doporučené knihy pro děti, tak si tam vždycky nějakou vybereme. Ale jinak vybírá hlavně Anička a té se líbí princezny a zvířátka.*“ (*Anička si nese knížku Medvídek Pú s ilustracemi Walta Disneye*), „*Kamarádka píše knížky pro děti (Tereza Říčanová), a tak čteme její knížky a taky ostatní knížky z Baobabu a Meandru – Nikla, Fischerovou, Černou.*“ Při výběru knih si zpravidla jednu či dvě knihy mohou vybrat sami děti, ty se řídí stejně jako jejich rodiče ilustracemi a přítomností známých postav z televizních pořadů – Mašinka Tomáš, Bořek Stavitel, Medvídek Pú, Krteček atd.

Jaké jsou oblíbené příběhy jejich dětí?

Pro rodiče bylo velmi obtížné definovat, jaké příběhy se líbí jejich dětem. „*Já nevím, ale má rád, když je to veselé a smějeme se.*“, „*Spíš bych řekla, že nemá rád příběhy, kde se nikdo ztratí nebo někomu ubližují. Taky nemá rád Smolíčka a Perníkovou chaloupku.*“ „*Většinou chce něco o vílách a princeznách, ale spíš se jí líbí obrázky.*“

Kdy se v rodinách čte, jak pravidelně, kdo čte?

Pravidelné čtení v rodinách je spíše přáním než skutečností. „*Já bych ráda četla, ale většinou je večer strašný frmol a jsem ráda, když ho dostanu v devět do postele.*“, „*V týdně to stíháme málo, spíš pouštím dětem pohádky na poslouhání. Třeba medvídku Pú nebo Mikeše.*“, „*Snažíme se číst každý večer, střídáme se. Starší dcera musí mít přečtené knihy do školy, tak čte něco ona, pak něco já pro mladší.*“ Zpravidla předčítá maminka, někdy starší sourozenci, pouze jednou sám sebe uvedl tatínek.

Obeznamení se současnou literaturou.

Nabídla jsem rodičům deset titulů současných autorů pro děti. Zajímalo mě, zda je znají, popřípadě, zda by měli chuť si některou z nich přečíst. Devět rodičů přiznalo, že knihy nezná stejně tak jako jejich autory. Pět maminek přiznalo, že o knihách slyšelo, ale zatím je s dětmi nečetly. „*Já se přiznám, že mě odrazují ty ilustrace. Ale když říkáte,*

že je to hezké, tak to zkusíme.“ (Kouzelná baterka), „Knižka o smrti mi přijde pro předškolní děti moc těžká. Ať si užívají raději radost než starosti se smrtí.“ (Myši patří do nebe), „Toho Šneka bychom mohli zkusit, to je hezky kreslené.“ (Domeček pro šneka Palmáce), „Já bych vzala kamarádce tu o tom miminku. Čekají přírůstek a stejně jí všichni straší, že bude Eliška žárlit, tak si to třeba přečte.“ (Anežka se těší na miminko). Jedna z maminek prokázala, že knihy současných autorů dobře zná. Jak sama přiznala, je to díky autorce Tereze Říčanové, se kterou se přátelí.

5.3.2. Rozhovory s dětmi

Na základě vlastní zkušenosti si trůfám tvrdit, že děti vyslechnou či shlédnou, jakýkoliv příběh. Je ale rozdíl v tom, zda si i po čase dokážou vybavit, o čem příběh byl, těší se na další pokračování (odmítají odejít po obědě domů) či dokonce si spontánně hrdiny příběhu začlení do svých her. Ve značné výhodě jsou v tomto případě filmové a televizní příběhy. Výhodou je jejich snadná dostupnost, časté opakování, jistá podbízivost a především reklamní podpora. Otázkou je však délka trvání zájmu.

Ze skupinových i individuálních rozhovorů s dětmi jsem došla k následnému poznání. Televizní produkce věnují dětskému divákovi celá pásma pořadů. A to nejen o víkendu, ale i v odpoledních hodinách všedních dnů, v případě Animáčku stanice Barrandov i v ranních hodinách. Pohádkové animované seriály jsou převážně ze zahraniční produkce. Největší oblibě se těší Šmoulové, Tom a Jerry, Micky Maus, Jen počkej!, Pokémon, Mašinka Tomáš a Bořek stavitel. Chlapci ve věku 6 a více let uváděli rovněž animované verze filmů Batman a Spiderman. Z pořadů české produkce je pro děti stále zajímavý Maxipes Fík, Pat a Mat, Krysáci a Krtek. Děti zpravidla shlédnou 3 - 5 krátkých filmů denně, což odpovídá časovému rozpětí šedesáti až devadesáti minut. O víkendu je to zpravidla doba delší. Krátké pohádky typu Krtečka nebo Křemílka a Vochomůrky se dětem pouští rovněž na notebooku těsně před spaním. Další oblíbenou skupinou příběhů jsou pro děti celovečerní animované filmy. Zde jednoznačně figuruje zahraniční produkce a filmy Doba ledová, Madagaskar, Shrek, Rio a Kung-fu Panda. Nepříjemným zjištěním pro mne bylo uvedení filmu Nekonečný příběh (čtyřletá dívka) a filmová série Twilight sága (šestiletá dívka).

Výběr pořadů, délka sledování i četnost je do značné míry ovlivněna stářím sourozenců dítěte. V rodinách se staršími dětmi (dotazované dítě je nejmladší) se děti dívají častěji, déle a na pořady, které jsou určeny jiné věkové skupině.

Děti preferují u příběhu humor, skeče, schopnosti hlavních hrdinů. Nevadí, když je příběh napínavý, ale měl by dobře dopadnout.

V případě literárních příběhů je skutečnost poněkud složitější. Děti často uváděly, že doma čtou, dokázaly říci, o čem daný příběh je, ale velmi často nebyly schopny pojmenovat knihu. Výjimku tvořily klasické pohádky – Hrnečku vař, O Popelce, Šípková Růženka a pohádky s hrdinou známým i z televizního zpracování – Rumcajs, Křemílek a Vochomůrka, O pejskovi a kočičce, Vodník Česílko ad. Jinak tomu bylo v případě četby v mateřské škole. Děti dokázaly i s odstupem dvou měsíců uvést název knihy, vyprávět o čem kniha je a dokonce vystihnout i určitý moment z knížky, který je oslovil, rozesmál. S ohledem na mou bakalářskou práci se v naší mateřské škole četla v posledním půlroce ponejvíce současná literatura. Z výše doporučených knih se u dětí těší největší oblibě Eliáš a babička z vajíčka, Kouzelná baterka a Domeček pro šneka Palmáce.

5. Diskuse

Je s podivem, dle čeho vybíráme knihy pro naše děti. Na základě rozhovorů, které jsem provedla v dětském oddělení městské knihovny v Pelhřimově, vyšlo najevo, že rodiče se při výběru zpravidla řídí svým vlastním pocitem z knihy, přičemž významnou roli hrají ilustrace. Další možností je návrat k titulům, které znají ze svého dětství a v neposlední řadě se řídí přáním svého dítěte.

Přestože rodiče chodí se svými dětmi do knihovny, což svědčí o určité snaze přiblížit literaturu dětem, jen s obtížemi definují příběh, který mají v oblibě. Zpravidla zazní odpověď, že dítě má rádo veselé knížky, hezké ilustrace nebo je mu to jedno.

Získala jsem pocit, že návštěvu knihovny považují rodiče za nepsanou povinnost, chtějí-li dobře vychovat své dítě. Bohužel, výběru příběhu, jeho obsahu a zprostředkování dítěti už takový význam nepřikládají.

Informace získané z dotazníku pro učitelky mateřských škol vypovídají o postavení příběhu v předškolním vzdělání. V mateřských školách se čtou osvědčené tituly, využívají se doporučení kolegyně a v neposlední řadě předčítáme knihy, které si děti přinesou z domova. Výsledky dotazníku jsou velmi rozporuplné, přesto lze na jejich základě vyhodnotit stanovené předpoklady.

Předpoklad 1. – Literární příběh je v mateřských školách využíván především k četbě a diskusi.

Tento předpoklad se na základě výsledků dotazníkového šetření nepotvrdil. Využití příběhu k četbě a diskusi uvedlo 49 % dotazovaných, kombinaci četby a východiska k dalším činnostem připustilo 51 % dotazovaných. Při stanovení předpokladu jsem vycházela z praxe. Pracuji v mateřské škole druhým rokem a vím, že příběhy jsou zde čteny i vyprávěny, vede se diskuse, čas od času se pohádkový příběh použije jako předloha k dramatizaci či motivace k činnostem výtvarným nebo pracovním. Nabízí se otázka, zda odpovědi na tuto otázku nejsou spíš přáním respondentek, jak by s literárním příběhem chtěly pracovat, než jaká je skutečnost.

Předpoklad č. 2 – Učitelky mateřských škol nevyužívají při výběru literárního textu recenze v novinách či na internetu, ale vracejí se k osvědčeným titulům.

Tento předpoklad se jednoznačně naplnil. Zatímco k osvědčeným titulům se při volbě literárního příběhu vrací 35 % dotazovaných, sledování recenzí v novinách a na internetu uvedlo 7 % dotazovaných. Přestože jsem tento výsledek očekávala, doufala jsem, že procento sledování recenzí bude vyšší. Vždyť úkolem recenze je pomoci orientovat se v nabídce a upozornit na knihy, které by jinak unikly zájmu čtenářů.

Předpoklad č. 3 – Učitelky mateřských škol dávají přednost osvědčeným titulům před tituly současných autorů.

Tento předpoklad se bohužel naplnil. U soudobé literatury uvedlo 55 % dotazovaných, že nečetlo žádný z nabízených titulů (nutno poznamenat, že většina z uvedených knih byla oceněna cenou Magnesia litera, Zlatá stuha či SUK). Naproti tomu u oblíbených, osvědčených knih uvedly všechny dotazované minimálně tři tituly. Nejčastěji byly zmiňovány knihy Eduarda Petišky, Bohumila Říhy, Františka Hrubína, Václava Čtvrťky ad.

Za varující považuji zjištění, že předkládáme dětem příběhy, aniž bychom znali jejich obsah či ztvárnění. Zdá se, že si stále neuvědomujeme, že nevhodnou volbou ovlivňujeme duševní rozvoj dítěte, jeho hodnoty a postoje a v neposlední řadě také rozvoj fantazie a slovní zásoby. V tomto ohledu se obávám především vlivu televizní produkce, kdy rodiče nechávají sledovat děti pořady, které nejsou vhodné jejich vývojovému stupni.

V pestré nabídce dětských knih, které dnes vychází, není vždy jednoduché se orientovat. Kusé informace na přebalu knih, v nabídkových katalozích či recenze na internetových stránkách jednotlivých nakladatelství mají za úkol především prodat. Více informací, skutečné recenze i nabídku zajímavých titulů určených dětem lze získat na níže uvedených webových stránkách:

- www.czechlit.cz/
- www.rostemesknihou.cz/
- www.celeceskoctedetem.cz/
- www.ctesyrad.cz/

V souvislosti s literárním příběhem bych ráda upozornila na projekt LiStOVáNÍ. Jedná se o divadelní představení s knihou v ruce, cyklus scénického čtení, který se snaží živou formou zprostředkovat zážitek z knihy, oslovit dětského čtenáře a probudit zájem o čtení knížek. Jsem ráda, že hned dva z výše uváděných titulů – Kouzelná baterka Olgy Černé a Myši patří do nebe Ivy Procházkové, jsou v repertoáru tohoto projektu. Osobní zkušenost s LiStOVáNÍm nemám, ale dovoluji si jej, dle uváděných referencí a krátkých video ukázek, doporučit.

- www.listovani.cz/

Závěr

Příběhy jsou nedílnou součástí dětského světa. Záměrem mé bakalářské práce bylo upozornit na význam literárního příběhu v životě předškolního dítěte a zmapovat nabídku literárních příběhů v rozmezí let 2000 – 2012.

Zorientovat se v široké nabídce vydávaných knih, není jednoduchý úkol. Důležité ale je, že zde figurují příběhy, které stojí za to, aby byly dětem čteny. Pojednávají o světě, který současné děti znají a jejich hrdinové mají stejné radosti i starosti jako ony.

Velkým obohacením i pro mě samotnou bylo setkání s knihami Olgy Černé, Violy Fischerové, Daniely Krolupperové a Ivy Procházkové. Autorky se nebojí psát ani o tématech, které děti denně obklopují – nedostatek času, stárání, smrt, ale o kterých s nimi zpravidla nikdo nemluví. Prostřednictvím svých příběhů dokazují svou schopnost vcítit se do pocitů dítěte, prožít jeho trápení a nabídnout řešení. To vše hravě, čtivě, s užitím fantazie a krásné češtiny.

Při shromažďování materiálu jsem si uvědomila, jak významnou roli ve vztahu dítěte a příběhu hraje dospělý člověk. Je to on, kdo dítěti příběh vybírá, čte nebo vypráví a také připouští jeho zhlédnutí v televizi. Jak vyplynulo z dotazníkového šetření i rozhovorů s rodiči, uvědomuje si většina dospělých, že příběh, zvláště ten literární, má své důležité místo v životě dítěte. Jeho výběr a zprostředkování však vyžaduje náš čas. A nepochybně je zapotřebí méně času na spuštění televize, videa či MP3 přehrávače, než na výběr a četbu knihy. Mohu jen doufat, že moje bakalářská práce přispěje k tomu, že se příběhy z tvorby současných autorů dětské literatury dostanou k dětem. Zaslouží si to. Děti i příběhy.

SEZNAM DĚTSKÝCH KNIH

1. BŘEZINOVÁ, I. *Lentilka pro dědu Edu*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01583-8
2. BŘEZINOVÁ, I. *Sněhuláci z Mrkvonos*. Praha: Sid a NERo 2005. ISBN 80-86753-02-6
3. BŘEZINOVÁ, I. *Rozpustilá ozvěna*. Praha: ARTUR 2006. ISBN 80-86216-86-1
4. BŘEZINOVÁ, I. *Žofinka Ofinka*. Praha: ARTUR 2006. ISBN 80-86216-67-5
5. BŘEZINOVÁ, I. *Neotesánek*. Praha: Albatros, 2005. ISBN 80-00-01468-8
6. BŘEZINOVÁ, I. *Natálčin andulák*. Praha: Meander, 2012. ISBN 978-80-6283-80-7
7. ČECH, P. *O mráčkovi*. Praha: Literární čajovna Suzanne Renaud, 2005. SBN: 80-86653-05-6
8. ČECH, P. *O zahradě*. Praha: Brio, 2005. ISBN 80-86113-76-0
9. ČECH, P. *Dobodružství pavouka Čendy*. Praha: Petrkov, 2011. ISBN: 978-80-904061-9-3
10. ČERNÁ, O. *Kouzelná baterka*. Praha: Baobab, 2012. ISBN 978-80-87060-60-5
11. ČERNÁ, O. *Tajemství starého brouka*. Praha: Baobab, 2007. ISBN 978-80-87022-11-5
12. ČERNÁ, O. *Jitka a kytky*. Praha: Baobab, 2010. ISBN 978-80-87060-31-5
13. ČERNÁ, O. *Z domu a zahrady*. Praha: Baobab, 2011 ISBN 978-80-87060-50-6
14. DRIJVEROVÁ, M. *Tamarin a pomeranč*. Praha: MOTTO, 2006. ISBN 80-7246-301-2
15. DRIJVEROVÁ, M. *Nezbedníci*. Praha: Albatros, 2011 ISBN 978-80-00-02854-5
16. DRIJVEROVÁ, M. *Posílám ti pohádku*. Praha: Artur, 2006. ISBN 80-86216-84-5

17. DRIJVEROVÁ, M. *Kouzelná píšťalka*. Praha: Artur, 2007. ISBN 80-86216-94-2
18. DRIJVEROVÁ, M. *Michal a jeho sestra Monika*. Praha: SiD a NERo, 2005. ISBN 80-85886-97-9
19. DRIJVEROVÁ, M. *Zlobilky*. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-01613-9
20. FISCHEROVÁ, V. *Co vyprávěla dlouhá chvíle*. Praha: Meander, 2005. ISBN 80-86283-37-2
21. FISCHEROVÁ, V. *Jak zvířátka uzdravila smutný dům*. Praha: Meander, 2011. ISBN 978-80-86283-78-4
22. HORÁČEK, P. *Nový domek pro myšku*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0139-7
23. HORÁČEK, P. *Husa Liza*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0173-1
24. KAHOUN, J. *Chumelení*. Praha: Euromedia Group, 2011. ISBN: 978-80-242-3049-8
25. KAHOUN, J. *Knížkový pejsek*. Praha: Euromedia Group, 2012. ISBN 978-80-242-3610-0
26. KAHOUN, J. *Bráška je taky ježek*. Praha: Olympia, 2000. ISBN 80-7033-694-3
27. KAHOUN, J. *O mašinkách*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01917-8
28. KAHOUN, J. *O autech – Pohádky na čtyřech kolech*. Praha: Albatros, 2009. ISBN 978-80-00-01697-9
29. KRATOCHVÍL, M. *Modrý Potouch*. Praha: TRITON, 2010. ISBN 978-80-738-411-7
30. KRATOCHVÍL, M. *Mikuláš, Ježíšek, pan Vrána a my*. Praha: TRITON, 2010. ISBN 978-80-7387-425-4
31. KROLUPPEROVÁ, D. *Bubáček*. Praha: Albatros, 2011. ISBN 978-80-00-02834-7
32. KROLUPPEROVÁ, D. *Zuzanka a ježeček*. Praha: Albatros, 2006. ISBN: 80-00-01845-4

33. KROLUPPEROVÁ, D. *Zákeřné keře*. Praha: Portál, 2010. ISBN: 978-80-7367-660-5
34. KROLUPPEROVÁ, D. *Putování za nejmocnějším kouzlem*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-308-6
35. KROLUPPEROVÁ, D. *Rybí sliby*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-262-0016-1
36. KROLUPPEROVÁ, D. *Dráček Mráček*. Praha: Mladá fronta, 2011. ISBN: 978-80-204-2643-7
37. KROLUPPEROVÁ, D. KRATOCHVÍL, M. *Draka je lepší pozdravit aneb o etiketě*. Praha: Mladá fronta a.s., 2009. IBSN 978-80-204-1999-6
38. MOTLOVÁ, M. *Česká říkadla, písničky a pohádky*. Praha: Knižní klub, 2007. ISBN: 978-80-242-1839-7
39. MOTLOVÁ, M. *Český špalíček pohádek, říkadel, hádanek, přísloví a písniček*. Praha: Knižní klub, 2006. ISBN: 80-242-1720-1
40. MOTLOVÁ, M. *Národní pohádky z Čech a Moravy*. Praha: Knižní klub, 2009. ISBN 978-80-242-2368-1
41. MOTLOVÁ, M. *O Honzovi*. Praha: Axióma, 2011. ISBN 978-80-7292-238-3
42. POSPÍŠILOVÁ, Z. *Fánkova dobrodružství*. Praha: Grada, 2011. ISBN 978-80-247-3461-3
43. POSPÍŠILOVÁ, Z. *Domeček pro šneka Palmáce*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-463-2
44. POSPÍŠILOVÁ, Z. *Vánoční pohádky*. Praha: Grada, 2012. ISBN 978-80-247-4460-5
45. POSPÍŠILOVÁ, Z. *Pohádky pod polštář*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0079-6
46. PROCHÁZKOVÁ, I. *Eliáš a babička z vajíčka*. Praha: AMULET, 2002. ISBN 80-7327-011-0
47. PROCHÁZKOVÁ, I. *Myši patří do nebe*. Praha: Albatros, 2006. ISBN 80-00-01558-7

48. ROŽNOVSKÁ, L. *Anežka se těší na miminko*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0081-9
49. ROŽNOVSKÁ, L. *František a jeho pohádky do postýlky*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-777-0
50. SKÁLOVÁ, H. *Ježíšek*. Praha: Mladá fronta, 2010. ISBN 978-80-204-2330-6
51. SKÁLOVÁ, H. *Malostranská psí zima*. Praha: Albatros, 2007. ISBN 978-80-00-01920-8
52. ŠPAČEK, L. *Dědečku vyprávěj*. Praha: Mladá fronta, 2012. ISBN 978-80-204-2810-3
53. ŠRUT, P. *Verunka a kokosový dědek*. Praha: Brio, 2004. ISBN: 80-86113-64-7
54. ŠRUT, P. *Pavouček Pája*. Praha: Albatros, 2001. ISBN 80-00-00893-9
55. VHRSTI. *Prázdniny v nebi*. Praha: Mladá fronta, 2008. ISBN 978-80-204-1916-3
56. VHRSTI. *Už se nebojím tmy*. Praha: Mladá fronta, 2007. ISBN 978-80-204-1697-7

POUŽITÁ LITERATURA:

1. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek*. Praha: Lidové noviny, 2000. ISBN 80-7106-290-1
2. BIDDULPH, S. *Proč jsou šťastné děti šťastné*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-1921-1
3. BRIERLEY, J. *7 prvních let života rozhoduje*. 2. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-484-2
4. GEBHARTOVÁ, V. *Jak a co číst dětem v MŠ*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-854-8
5. HAVLÍNOVÁ, M. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. Praha: Albatros, 1987
6. HOSKOVCOVÁ, S. RYNTOVÁ, L. *Výchova k psychické odolnosti dítěte*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2206-1
7. HELUS, Z. *Dítě v osobnostním pojetí*. Praha: Portál, 2004. ISBN 978-80-7367-628-5
8. HUTAŘOVÁ, I. HANZOVÁ, M. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež*. Praha: TAURIS, 2003. ISBN 80-211-0461-9
9. HUTAŘOVÁ, I. *Současní čeští spisovatelé knih pro děti a mládež 2. část*. Praha: TAURIS, 2007. ISBN 978-80-211-0545-4
10. CHALOUPKA, O. *Proza pro děti a mládež*. Praha: Albatros, 1989.
11. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
12. MATĚJČEK, Z. *Prvních šest let ve vývoji a výchově dítěte*. Praha: Grada, 2005. ISBN 80-247-0870-1
13. MERTIN, V. GILLERNOVÁ, I. *Psychologie pro učitelky mateřské školy*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-799-X
14. PESECHKIAN, N. *Příběhy jako klíč k dětské duši*. Praha: Portál 1999. ISBN 80-7178-275-0
15. PIAGET, J. *Psychologie dítěte*. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-146-0

16. ŘÍČAN, P., PITHARTOVÁ, D. *Krotíme obrazovku: jak vést děti k rozumnému užívání médií*. Praha: Portál, 1995. ISBN 80-7178-084-7
17. SMOLÍKOVÁ, K. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1 vyd. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004. IBSN 80-239-5940-9
18. SVOBODOVÁ, E. *Prosociální činnosti v předškolním vzdělávání*. Praha: Raabe, 2007. IBSN 80-86307-39-5
19. SVOBODOVÁ, E a kol. *Vzdělávání v mateřské škole, Školní a třídní vzdělávací program*. Praha: Portál, 2010, ISBN 978-80-7367-774-9
20. SVOBODOVÁ, E. ŠVEJDOVÁ, H. *Metody dramatické výchovy v MŠ*. Praha: Portál, 2011. IBSN 978-80-262-0020-8
21. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Slovník dětského světa aneb Rozumíme si*. Praha: Mladá fronta, 2006. ISBN 80-204-1513-0
22. ŠPAŇHELOVÁ, I. *Dítě v předškolním období*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1187-9
23. ŠUBRTOVÁ, M. a kol. *Pohádkové příběhy v české literatuře pro děti a mládež 1990 – 2010*. Brno: Masarykova univerzita, 2011. ISBN 978-80-210-5692-3
24. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie – dětství, dospělost, stáří*. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0

SEZNAM PŘÍLOH:

1. Dotazník pro učitelky MŠ
2. Rozhovor s rodiči
3. Rozhovory

Příloha č. 1 - Dotazník pro učitelky MŠ

Vážení pedagogové,

jmenuji se Zuzana Kupcová a jsem studentkou 3. ročníku Pedagogické fakulty v Českých Budějovicích, obor učitelství MŠ.

Prosím Vás o vyplnění tohoto dotazníku, který je důležitým materiálem při zpracování mé bakalářské práce na téma: „Literární příběh pro děti v kontextu současné doby“. Součástí práce je průzkum, jehož cílem je zjistit názory a zkušenosti pedagogů MŠ.

Dotazník je zcela anonymní.

Děkuji Vám za Vaši ochotu a čas.

Zuzana Kupcová

1. Jaké příběhy především čtete v MŠ dětem?

- ☐ Klasické pohádky
- ☐ Pohádky o zvířátkách
- ☐ Příběhy ze života dětí
- ☐ Žádné
- ☐ Jiné, jaké?

2. Dle čeho si nejčastěji knihu vybíráte?

- ☐ Dle autora
- ☐ Dle doporučení kolegyně
- ☐ Sleduji recenze na internetu, v novinách
- ☐ Dle ilustrací
- ☐ Vracím se k osvědčeným titulům

3. Přečtete si knihu před tím, než ji čtete dětem?

- ☐ Ano vždy
- ☐ Většinou ano
- ☐ Někdy
- ☐ Většinou ne
- ☐ Ne

4. Literární příběh využíváte v MŠ zpravidla:

- ☐ Pouze k četbě
- ☐ K četbě a diskuzi
- ☐ K četbě a jako motivaci pro výtvarné činnosti
- ☐ K četbě a jako motivaci pro pracovní činnosti
- ☐ K četbě a jako motivaci pro dramatickou činnost
- ☐ Jinak, Jak?

5. Četli jste ve vaší mateřské škole některou z těchto knih? (prosím, označte, odpovídající tituly)

- ☐ Eliáš a babička z vajíčka – I. Procházková
- ☐ Myši patří do nebe – I. Procházková
- ☐ Lentilka pro dědu Edu – I. Brezinová
- ☐ Etiketa, aneb draka je lepší pozdravit – D. Krolupperová
- ☐ Bubáček – D. Krolupperová
- ☐ Domeček pro šneka Palmáce – Z. Pospíšilová
- ☐ Verunka a kokosový dědek – P. Šrut
- ☐ Z domu a zahrady – O. Černá
- ☐ Kouzelná Baterka – O. Černá
- ☐ Modrý Pot'ouch – M. Kratochvíl

6. Oblíbená kniha pro děti, ke které se rád/a vracíte? (možno uvést více titulů)

.....
.....

7. Domníváte se, že literární příběhy mohou uspokojit dnešní děti?

- ☐ Určitě ano
- ☐ Asi ano
- ☐ Nevím
- ☐ Nejspíš ne
- ☐ Určitě ne

8. V mateřské škole pracujete?

- ☐ 0 – 5 let
- ☐ 6 – 10 let
- ☐ 11 – 20 let
- ☐ 20 a více let

Děkuji Vám za Vaši ochotu a čas.

Příloha č. 2 – Rozhovor s rodiči

Do dětského oddělení Pelhřimovské knihovny přichází maminka se dvěma dětmi. Společně vrací knížky. Starší dcera si jde vybírat sama. S mladším chlapcem odchází maminka k regálu s encyklopediemi. Nahlíží do třech, pak vybírají rozsáhlou encyklopedii o dinosaurech. Chlapec si s knihou sedá ke stolečku a maminka odchází do části, kde jsou uloženy knihy pro nejmladší čtenáře.

Já: Dobrý den, mohu Vás na chvíli vyrušit. Jmenuji se Zuzana Kupcová a píšu bakalářskou práci na téma „Literární příběh pro děti v kontextu současné doby“. Mohla bych Vám položit několik otázek?

Maminka: *Ale ano, jen nevím, zda Vám budu umět odpovědět.*

Já: Určitě. Vidím, že přicházíte do knihovny se dvěma dětmi. Můžu se zeptat, jak staré děti jsou a zda už umí číst?

Maminka: *Starší dcera chodí do druhé třídy. A už si čte sama. Mladší syn je předškolák. Od září půjde do první třídy. Tomu čtu já nebo se střídáme s manželem. Taký babička mu hodně čte, když ho hlídá. A taky poslouchá, když čte Báru do školy.*

Já: Zajímalo by mě, jaké knihy si nejčastěji vybíráte, čím se při výběru řídíte?

Maminka: *Líbí se mi nové knížky, příběhy a hlavně ilustrace. Už to není všechno stejné, strašně barevné. Je v tom nápad. Kamarádka píše knížky pro děti. Nevím, jestli znáte Terezu Říčanovou? Ano, znám její knížky. Čteme její knížky, třeba Kozí knížku, Vánoční knížku, Noemovu archu a taky ostatní knížky z Baobabu a Meandru – Nikla, Fischerovou, Černou. Hodně se nám teď líbila knížka, Jak zvířátka uzdravila smutný dům. Je to velice hezky napsané, i když je to o stáří a je trochu smutné. A synovi se líbil Lukášek, jak mu tatínek namaloval to strašidýlko. Myslím, že to napsala Krolupperová?*

Já: Ano, máte pravdu. To je Bubáček od Daniely Krolupperové. Jste to tedy hlavně Vy, kdo vybírá dětem knížky?

Maminka: *Ano i ne. Já většinou vyberu dvě, tři knížky, které čteme společně, a pak si ještě každé dítě může vybrat dvě knížky samo. Chodíme sem dost často, takže nemá cenu nosit toho moc.*

Já: Dá se určit, jaké knížky si děti nejčastěji vybírají?

Maminka: *Syn miluje dinosaury a encyklopedie o zvířatech. Dříve to byly hlavně knížky, které znal z televize. Měli jsme období Pošťáka Peta a Bořka stavitele. Ale z toho už našťestí vyrostl. Večer čteme většinou to, co vyberu já a většinou je spokojený. Má rád, když je tam kluk nebo zvířata. Může to být i napínavé, ale musí to dobře dopadnout. Dcera vybírá podle ilustrací. Stačí, aby tam byla princezna a má vybráno. Ale když čteme, tak poslouchá taky.*

Já: Vyrozuměla jsem, že čtete doma poměrně často. Máte určený nějaký čas, kdy čtete?

Maminka: *Když byly děti malé, bylo to jednodušší. To jsme četli skoro pravidelně každý večer. Ale teď už je to složitější. Je méně času, děti se chtějí taky dívat na televizi, znáte to. Ale o víkendu se snažíme číst ráno v posteli, než vstaneme a večer, když jdou děti spát.*

Já: Děkuji Vám moc za rozhovor a přeji hezký den.

Příloha č. 3 – Rozhovor s dětmi

Anička si přinesla z domu fotografii, na které jsou mladík a dívka. Jak jsem později zjistila, jedná se o hlavní představitele filmové série Twilight sága Kristen Stewartová a Robert Pattinsona. Jde za mnou ke stolu a ukazuje mi ji.

Já: Vidím Aničko, že jsi přinesla fotografii, kdo na ní je?

Anička: *To je Bella a Edward, oni jsou upíři.*

Já: Vážně, a jak se to pozná, že je někdo upír. Já bych to na nich nepoznala.

Anička: *Oni jsou hodní upíři, jsou skoro jako lidi, ale jsou i zlí a ti zabíjí lidi a pijí jim krev. Ale Edward ne, ten pije jen krev zvířat. A taky umí létat a může být, kde chce. Bellu zachránil a teď se milují. A ještě je tam vlk, který je někdy vlk a někdy kluk a ten Bellu taky miluje, ale ta chce být upírka.*

Já: A jak to Aničko, všechno víš?

Anička: *No my se na to teď s mamkou a Terkou díváme. Máme to půjčený od sousedky, ale můžeme si to nechat jak, dlouho chceme.*

Já: A nebojíš se u toho? Já bych se asi bála.

Anička: *Já se nebojím, už jsem se na to dívala i sama, když jsem byla nemocná a mamka musela do práce.*

Já: Můžeš mi, Aničko říci, proč se na to chceš dívat? Co se Ti na tom nejvíc líbí?

Anička: *Asi jak lítá, a taky jak se milují a je to napínavý. A taky se mi líbí, když si na to hrajeme. Když jsem třeba já upír a honím ostatní. Třeba Kubíka a Viktorku. Ale s Adinkou je to nuda, ta chce být pořád jednorožec.*

Já: Ty máš asi hodně ráda, když je něco napínavý, vid'?

Anička: *Jo, není to nuda, ale zprávy mě nebaví, tam pořád jen mluví.*

Já: Ty se díváš na zprávy?

Anička: *Ne, taťka, ale vždycky stejně slyším, co tam říkaj. Pořád že nikoho zabili, nebo kdo je zavřenej, ale na konci jsou vždycky zvířátka. Tak to se dívám.*

Já: A co knížky, čtete doma s mamkou nebo Terkou? Terka už chodí do školy vid'?

Anička: *Jo, do pětky. Ta si čte pro sebe, ale někdy mi půjčí Witchky. To jsou víly. Mají různý schopnosti. Uměj ovládat vodu, oheň*

Já: A knížky, co čteme ve školce, se ti líbí?

Anička: *Jo, líbil se mi Palmác a Eliáš.*

Přichází Kubík. Anička za ním odchází i s fotografií.